

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Valentina Radić

**NEFUNKCIONALNOST DAYTONSKE UREDITVE V BOSNI IN
HERCEGOVINI**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Valentina Radić

MENTOR: red. prof. dr. Igor Lukšič

**NEFUNKCIONALNOST DAYTONSKE UREDITVE V BOSNI IN
HERCEGOVINI**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

KAZALO

1. UVOD	1
1.1 Opredelitev problema	2
1.2 Namen in cilj naloge	2
1.3 Hipoteza	3
1.4 Omejitve raziskave	3
1.5 Metodološko hipotetični okvir.....	3
2. BOSNA IN HERCEGOVINA IN RAZPAD SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE	5
2.1 Vojna v Bosni in Hercegovini	6
2.2 Mirovni sporazumi za rešitev bosanske krize.	7
3. DAYTONSKI MIROVNI SPORAZUM	10
3.1 Aneksa 1-a in 1-b: Sporazum o vojnih aspektih mirovnega reševanja in Sporazum o regionalni stabilizaciji.	10
3.2 Aneks 2: Sporazum o razmejitveni črti	12
3.3 Aneks 3: Sporazum o volitvah	13
3.4 Aneks 4: Ustava Bosne in Hercegovine	15
3.5 Aneks 5: Sporazum o arbitraži	26
3.6 Aneks 6: Sporazum o človekovih pravicah	27
3.7 Aneks 7: Sporazum o beguncih in razseljenih osebah.....	27
3.8 Aneks 8: Sporazum o Komisiji za varovanje nacionalnih spomenikov	29
3.9 Aneks 9: Sporazum o ustanavljanju javnih podjetij v BiH... ..	29
3.10 Aneks 10: Sporazum o civilnem izvrševanju	30
3.11 Aneks 11: Sporazum o mednarodnih operativnih policijskih silah (IPTF.).....	31
4. OCENA DAYTONSKEGA SPORAZUMA IN SPREMEMBE V BiH OD PODPISADO ANES	33
4.1 Pogajanja o ustavnih spremembah	39

5. SKLEP TER POTRDITEV OZIROMA ZAVRNITEV ZASTAVLJENE HIPOTEZE	44
6. LITERATURA.....	51

1. UVOD

Konec 80-ih se je končala hladna vojna, s tem se je začela demokratizacija vzhodnih, komunističnih držav kar je vplivalo tudi na razmere v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ). Tudi to je zajel val sprememb političnih struktur, da bi se približala Zahodni Evropi. Poleg tega pa se je začela tudi notranja kriza zaradi velikosrbskega imperializma, z namenom, da se vsem Srbom, ki živijo na ozemlju SFRJ omogoči življenje v isti državi. Imperialni pohod se je začel z napadom na Zvezno republiko Slovenijo, nato se je premaknil v Zvezno republiko Hrvaško, takoj za tem pa v Zvezno republiko Bosno in Hercegovino (BiH), kjer je vojna najdlje trajala in zahtevala ogromno civilnih in vojnih žrtev. V BiH je šlo tudi za velikohrvaški imperializem poleg velikosrbskega, saj v njej živijo Srbi, Bošnjaki (večinoma muslimanske veroizpovedi) in Hrvati, ki so se zavedali priložnosti za odcepitev od BiH in združitve z »matično« državo Hrvaško. Tega so se zavedali tudi politiki na Hrvaškem, ki so zaradi tega pomagali vojaško in finančno bosanskim Hrvatim. Situacija se je zaostila tudi z zmago nacionalnih strank v BiH, po referendumu s katerim je postala neodvisna. S pomočjo teh strank sta imeli in še vedno imata velik vpliv na BiH, Hrvaška in Srbija, saj so nacionalne stranke že šestnajst let na oblasti, s krajšo prekinitvijo ter predstavljajo bosanske Hrvate, bosanske Srbe ter Bošnjake.

Po številnih poskusih rešitve bosanskohercegove krize, je bil Daytonski mirovni sporazum »sprejemljiv« za vse tri strani, saj so Američani postavili ultimat pogajalskim delegacijam iz Srbije, BiH in Hrvaške, da morajo doseči sporazum oz. mir. Sporazum je bil podpisan v Daytonu, novembra 1995 in je določal kompleksno ureditev BiH ter njene meje, vseboval je dogovor o prenehanju spopadov, novo ustavo BiH, dogovor o volitvah, civilni izvršitvi sporazuma, ohranitvi nacionalnih spomenikov, o arbitraži ter ekonomski in infrastrukturni rehabilitaciji in rekonstrukciji.

Ta sporazum je bil v času podpisa primeren za vzpostavitev miru v BiH, vendar se je kmalu izkazalo, da dolgoročno ustvarja nefunkcionalno državo, zaradi česar so potrebne njegove reforme. O tem so se strinjale tako bosanskohercegove politične stranke kot tudi mednarodna skupnost, zaradi česar so se 12. 11. 2005 začela pogajanja o ustavnih spremembah v BiH (10 let po podpisu Daytonskega sporazuma). Katere so pozitivne in negativne lastnosti Daytonskega mirovnega sporazuma? Zakaj so potrebne reforme njegovih določb, predvsem Ustave BiH in kaj vse to pomeni za prihodnost

Bosne in Hercegovine ter ljudstva, ki tam živi, bomo poskusili odgovoriti v diplomski nalogi.

1.1 Opredelitev problema

S podpisom Daytonskega mirovnega sporazuma, je bila Bosna in Hercegovina razdeljena na dve entiteti, in sicer na Republiko Srbsko in Federacijo Bosno in Hercegovino. Sporazum vsebuje tudi Ustavo BiH s katero je spremenjena predvojna državna ureditev BiH, saj določa mejo med entitetama, na novo so določene upravno-administrativne enote (občine in kantoni), spremenjena je tudi politična struktura s katero je BiH dobila trojno Predsedstvo, 13 parlamentov, 13 vlad s približno 180 ministrstvi. Vse pomembnejše funkcije so razdeljene paritetno med Bošnjake, Srbe in Hrvate.

Tako je BiH dobila najdražji ter najkompleksnejši politični sistem. Zaradi paritetne delitve, ki je hkrati tudi nacionalna oz. entitetska prihaja do blokad pri sprejemanju pomembnih odločitev ter zakonov. Takšna (entitetska/nacionalna) delitev prodira tudi v druge sfere družbenega življenja, predvsem v gospodarsko, kulturno in versko, posledično prihaja do blokad tudi na teh področjih, zaradi česar država postaja nefunkcionalna.

Daytonski sporazum oz. Ustava BiH tako paralizira državo in jo postavlja pod protektorat mednarodne skupnosti, vsaj kar se tiče vloge Visokega predstavnika v BiH, ki ustvarja umeten konsenz.

1.2 Namen in cilj naloge

Namen diplomske naloge je pojasniti razloge zakaj je Daytonski mirovni sporazum nastal, analiza njegove vsebine, ocena primernosti njegovih določil za sedanje razmere v Bosni in Hercegovini ter njene državljanke.

Cilj diplomske naloge je dokazati, da je Daytonski mirovni sporazum dosegel svoj cilj, ki je mir v Bosni in Hercegovini, vendar Ustava BiH, ki jo ta vsebuje ni primerna za razvoj in napredek BiH v smeri demokratizacije, gospodarskega napredka, spoštovanja človekovih pravic in svoboščin, višjega nivoja zdravstvenega in socialnega varstva ter kulture, skratka, primerljivosti z razvitimi evropskimi državami. Cilj naloge

je tudi poiskati razloge zakaj je temu tako kot tudi ali so potrebne reforme Ustave BiH, saj se ta lahko spreminja, da bi se dosegla primerljivost Bosne in Hercegovine z razvitimi evropskimi državami ter njeno integriranje v NATO, EU in druge institucije. Kot tudi ugotoviti, ali bi se na takšen način dosegla tudi večja državna funkcionalnost?

1.3 Hipoteza

Skladno s ciljem diplomske naloge, v hipotezi predpostavljamo sledeče:

Obstoječa daytonska ustava onemogoča funkcioniranje države BiH, zato se poraja potreba po novi ustavi, ki bi omogočila primerljivost BiH članicam EU in hkrati zadovoljila zahtevo vseh državljanov BiH po učinkoviti državi ,enakopravnih državljanov ne glede na etnično, versko ali kakršnokoli drugo pripadnost.

1.4 Omejitve raziskave

Tema diplomske naloge je relativno mlada in zajema obdobje od konca 80ih do danes, zato je izbor literature precej ozek. Monografskega gradiva, ki bi vseboval podatke o pogajanjih o ustavnih spremembah v BiH še ni, zato ta del analize temelji na podatkih iz medijev.

1.5 Metodološko hipotetični okvir

V diplomski nalogi bomo uporabili sledeče metode:

1. zgodovinsko-primerjalno metodo; z njeno uporabo bomo razložili zgodovinska dejstva zaradi katerih je prišlo do vojne v Bosni in Hercegovini, podpisa Daytonskega mirovnega sporazuma, razložili bomo tudi do kakšnih premikov je prišlo po podpisu tega sporazuma do danes.

2. metoda analize vsebine pisnih virov literature in dokumentov (analiza sekundarnih in primarnih virov); pri tem bomo podrobneje analizirali vsebino Daytonskega mirovnega sporazuma (Sporazum), zato da ugotovimo njegove prednosti in pomanjkljivosti v povezavi z Bosno in Hercegovino. Nato bomo analizirali še ustavi Republike Srbske in Federacije BiH za lažjo primerjavo z Ustavo BiH, ki je del Sporazuma. S pomočjo

sekundarnih virov in poročanja medijev bomo ugotovili relevantne spremembe od podpisa Sporazuma do danes.

2. BOSNA IN HERCEGOVINA IN RAZPAD SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

V devetdesetih letih smo bili priče zgodovinskim spremembam, ki so bistveno spremenile politični zemljevid sveta. Razpad Sovjetske zveze ter spremembe političnih struktur v nekdanjih komunističnih državah ter nenazadnje razpad Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ), so prav gotovo mejniki, ki so prispevali k okreptvi nevarnosti nacionalizmov, etnocentrizmov in netolerantnosti.

V tem obdobju je šla SFRJ po podobni poti kot ostale države nekdanjega vzhodnega bloka, prepustila se je procesom demokratizacije¹, da bi se približala Zahodni Evropi. Predloge Kučana in Tujmana, kasneje pa Izetbegovića in makedonskega predsednika Gligorova, da bi rešili kar se da rešiti s preoblikovanjem federacije v konfederacijo, je Milošević odločno zavračal in tako končno razkril svoje prave namere, da bo Srbija zahtevala ozemlja sosednjih držav, da zagotovi vsem osim in pol milijona Srbov življenje v isti državi, če bo Jugoslavija postala konfederacija neodvisnih držav (Drnovšek 1996, 210-211). Temu so sledile težnje po osamosvojitvi v Sloveniji, na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, zaradi česar je prišlo do izbruhov vojn na teh območjih. Največ žrtev je zahtevala vojna v Bosni in Hercegovini, zaradi etnične in verske strukture njenega prebivalstva.

Glavni mejnik v bosanski krizi je Daytonski mirovni sporazum, ki je zaustavil spopade, prav tako pa je bistveno vplival na nadaljnji razvoj in politično strukturo Bosne in Hercegovine ter na njeno državno ureditev in ustavna določila. Po mnenju Demokratske alternative BiH, je marginalizacija položaja DRŽAVLJANA v BiH ter poudarjanje nacionalnih kolektivitet (pri interpretaciji Daytonskega sporazuma) rezultiralo parcializacijo BiH v več »etno-državic« (Malić 2000, str. 71).

V pričujočem odlomku bomo predstavili okoliščine ter razloge za nastanek Daytonskega mirovnega sporazuma.

¹ Proces demokratizacije vključuje uvajanje političnega pluralizma, svobodnega tržišča , prost pretok delovne sile in kapitala ter privatizacijo (Pokorn:1996,5).

2. 1 Vojna v Bosni in Hercegovini

Jugoslavija je razpadla zaradi notranjih konfliktov med katere lahko štejemo tudi osamosvojitve Slovenije ter Hrvaške in njuno priznanje s strani mednarodne skupnosti. Temu sledi napad tujega agresorja, Jugoslovanske ljudske armade (v nadaljevanju JLA), na Hrvaško in BiH, saj se je ta čez noč prelevila iz skupne vojske vseh jugoslovanskih narodov v orodje velikosrbskega imperializma (Kržišnik-Bukić 1996, 50).

Konec osemdesetih let je tudi Bosno in Hercegovino preplaval politični pluralizem, posledično temu, proces demokratizacije vodijo in kanalizirajo tri vodilne »demokratske« stranke, ki so narodno profilirane stranke². Ob vprašanju bosanske identitete se je med njimi nemudoma odprl: ideološki prepad: Stranka demokratske akcije (najmočnejša bošnjaškomuslimanska stranka) in Hrvatska demokratska zajednica (najmočnejša bosanskohrvaška stranka) sta zastopali stališče, naj se ohrani celovita Bosna in Hercegovina, medtem ko je Srbska demokratska stranka razglasila separatistične zahteve po pridružitvi »bosanskosrbskega ozemlja« preostanku dotedanje Jugoslavije, ki se je takrat imenoval Zvezna republika Jugoslavija (v nadaljevanju ZRJ) in je predstavljal državno skupnost Srbije in Črne gore (Kržišnik-Bukić 1996, 58-60).

Pomemben korak v tej smeri je storil Karadžić, ko je na zboru sredi januarja, 1. 1992 razglasil »Republiko srbskega naroda Bosne in Hercegovine«, ki naj bi jo sestavljalo pet že oklicanih avtonomnih pokrajin, ki bi imele svoje vezi z jugoslovansko federacijo, kar je spodbudilo Tuđmana, da izjavi, da bo tudi hrvaška manjšina težila k matični domovini. Alija Izetbegović je Karadžićevo idejo označil kot ilegalno, vendar je v tistem času že bil edini, ki je zagovarjal celovitost Bosne in Hercegovine v kateri bi imeli vsi državljani enake pravice in dolžnosti ne glede na narodnost in vero (Pirjevec 2003, 114-115). Kar je samo en dokaz več, da je šlo v BiH tudi za velikohrvaški imperializem.

Arbitražna komisija je 15. januarja, na pobudo Srbije odločala ali ima srbsko

² Na prvih večstrankarskih volitvah v BiH 1. 1990, so največ glasov dobile muslimanska Stranka demokratske akcije (86 sedežev), Srbska demokratska stranka (72 sedežev) in kot tretja Hrvatska demokratska skupnost (44 sedežev). Namesto komunistov so zmagale nacionalne stranke, ki so se dogovorile glede delitve oblasti od njih pa so bili odvisni tudi bodoči dogovori pri tem pa ne gre zanemariti hrvaške in srbske povezanosti z Zagrebom in Beogradom (Kos in Flander 1998, 34-35).

prebivalstvo na Hrvaškem in v BiH kot konstitutivni narod Jugoslavije pravico do samoodločbe in ugotovila, da nima pravice do t.i. eksterne samoodločbe oz. odcepitve, temveč le do interne samoodločbe oz. do zagotovitve vseh pravic, ki po mednarodnih pravilih pripadajo pripadnikom manjšin in etničnih skupin, s tem so bile zavrnjene srbske teze, da se lahko srbski narod odcepi in priključi jugoslovanski državi v primeru razglasitve neodvisnosti Rep. BiH (Dolinar 1997, 26).

29. februarja in 1. marca 1992 je bil organiziran sporni referendum z vprašanjem ali so za neodvisno Bosno in Hercegovino, državno skupnost suverenih in konstitutivnih narodov, Muslimanov, Srbov, Hrvatov-ki živijo v njej. Referenduma so se udeležili le Hrvati in Muslimani ter nekaj Srbov, ki se niso strinjali s Karađićem (63,4% volilnih upravičencev), med njimi je 99, 43% glasovalo za neodvisnost, kar je bilo premalo za trdno državno skupnost. Takoj, ko so bili rezultati referendumoma objavljeni in so razglasili neodvisnost republike, je prišlo do incidenta z izzivalnimi nameni v katerem je poročni spreved vihtel srbsko zastavo in žalil Muslimane, kasneje pa je prišlo do streljanja. Srbi niso priznavali rezultatov referendumoma. Izetbegović pa je v nekem intervjuju izjavil, da je medetnična in verska vojna neizbežna. Medtem pa so paravojaške srbske enote začele zasedati postojanke Sarajeva in vojna se je začela (Pirjevec 2003, 124-172).

2. 2 Mirovni sporazumi za rešitev bosanske krize

Prvi predlog za mir v BiH je bil Cutileirov³ načrt po katerem naj bi bila BiH razdeljena v tri »konstitutivne« enote, ki naj bi temeljile na narodnostnem principu, ozirale pa bi se tudi na gospodarske, zemljepisne in druge kriterije. Pri tem je bilo poudarjeno, da kantoni ne bodo etnično čisti in da bodo meje kantonov določene z upoštevanjem karte temelječe na absolutni ali relativni etnični večini vsake občine. Karađić je bil zadovoljen s predlogom kljub temu, da Srbi ne bi dosegli 62 % ozemlja, ampak le 44%, predstavnik Hrvatov, Mate Boban, pa se ni strinjal s predlogom, saj bi tako Hrvati dobili le 12,5% ozemlja in bi polovica njegovih rojakov ostala v srbskih in muslimanskih kantonih.

³Potrugalski ambasador, Jose Cutileiro, je načrt predlagal na pogajanjih v Lisboni, februarja 1992 (Pokorn 1996, 47).

Načrt je zavrnil tudi Izetbegović, češ da hudo zapostavlja tudi Muslimane (Pirjevec 2003, 130-131). Zaradi nadaljevanja srbske agresije je načrt propadel, sicer pa bi najbolj ustrezal Muslimanom, saj bi omogočal obstanek združene BiH, hkrati pa bi ohranil avtonomnost vseh treh skupnosti, Hrvatov, Muslimanov in Srbov.

Po neuspelem poskusu Evropske skupnosti, da ustavi vojno v BiH, je nastal Vance-Owens načrt, ki je bil rezultat skupnih prizadevanj ES in OZN. Ta načrt je bil razdeljen na tri dele:

1. ustavna določila,
2. vojaški del, ki je predvideval demilitarizacijo in
3. karta, ki je nakazovala predlagano zemljepisno razdelitev (Corti v Limes 1996/1, 271-272)

Ustavno poglavje je potrjevalo obstoj treh konstitutivnih narodov v BiH in je predvidevalo njeno razdelitev na deset pokrajin. Vsaka izmed njih bi imela svojo skupščino in policijo in bi razpolagala z večino zakonodajnih, sodnih in vladnih pristojnosti, samo obramba in zunanja politika sta bili rezervirani za osrednjo vlado. Načrt je odražal etnični ustroj kot ga je potrdil popis prebivalstva⁴ iz l. 1991, obenem pa je vsaki od treh narodnosti zagotavljal večino v treh pokrajinah, sarajevski, je bil priznan značaj skupnega okraja. S tem je Muslimanom obljubljal 32,3 odstotka ozemlja, Srbom 42,3 odstotka in Hrvatom 24,5 odstotka (Pirjevec 2003, 212). Načrt je najbolj ustrezal Hrvatom, saj so glede na popis iz leta 1991 dobili precej več ozemlja kot jim pripada, prikrajšani pa so bili Muslimani. Srbi niso bili zadovoljni z načrtom, ker bi se morali odpovedati 24 odstotkom zasedenega ozemlja. Vse tri strani so podpisale le prvi in drugi del načrta. Kljub temu, da je Karadžić podpisal načrt, so ga bosanski Srbi zavrnil. ZDA niso podprle načrta, ker naj bi odobral etnično čiščenje, ki so ga izvajali Srbi.

Avgusta 1993 sta David Owen in norveški zunanji minister Stoltenberg, pripravila ustavni okvir za Unijo republik Bosne in Hercegovine s tremi avtonomnimi državami. Gre za Owen-Stoltenbergov načrt, ki je temeljil na bilateralnih pogajanjih med Tuđmanom in Miloševićem, Izetbegović pa je bil izločen iz bistvenih delov pogajanj glede razdelitve.

⁴ Muslimani so po popisu iz leta 1991 predstavljali 44% populacije, Hrvati 17% in Srbi 31% (Kržišnik-Bukić 1996, 46).

Ker naj bi BiH postala unija treh republik, ki bi bile povezane v konfederacijo, so Hrvati razglasili hrvaško republiko Herceg-Bosno, ki naj bi bila del te konfederacije. Po tem načrtu naj bi Srbi dobili 53 odstotkov ozemlja, Hrvati 17 odstotkov in Muslimani 30 odstotkov. Načrt so zavrnili Muslimani, ki se niso strinjali s predvideno delitvijo BiH.

Po še enem neuspelem načrtu je nastal novi, ki ga je oblikovala Kontaktna skupina, v kateri so sodelovali zunanji ministri Združenih držav, Rusije, Velike Britanije, Francije in Nemčije. Načrt ni vseboval nobenih političnih rešitev krize, ampak le zemljevid ozemeljske delitve po katerem naj bi bila BiH razdeljena na muslimansko-hrvaško federacijo kateri bi pripadalo 51 odstotkov ozemlja in Republiko Srbsko kateri bi pripadalo 49 odstotkov ozemlja. Srbski vodja Radovan Karadžić se ni strinjal z načrtom, saj ta ni priznal Republike Srbske kot samostojne države ter ji ni dovoljeval povezave z ZRJ. Hrvaška in muslimanska stran sta načrt podpisali, kljub temu, da ni omenjal vrnitve beguncev na domove, pa tudi ne kaznovanja vojnih zločinov, kar je pomenilo, da legitimira »genocid«, kot je opozarjal Haris Silajdžić (Pirjevec 2003, 338).

1. novembra so se začela mirovna pogajanja v Daytonu na katerih so sodelovale delegacije vseh treh sprtih strani pod vodstvom Miloševića, Izetbegovića in Tuđmana, zaradi ameriškega pritiska. Prisotnost in podpis sporazuma teh treh predsednikov (predsedniki ZRJ, BiH i Hrvaške) je potrditev, da v BiH ni šlo le za državljansko vojno kot je menila mednarodna skupnost. Sporazum je bil po 21 dneh pogajanj v Daytonu sklenjen in decembra 1995 v Parizu podpisan⁵. Mirovni sporazum naj bi vseboval priznanje republike kot suverene države, sestavljene iz dveh entitet, srbske(49 odstotkov ozemlja) in bošnjaško-hrvaške (51 odstotkov ozemlja); pripravo posebnega statusa za Sarajevo kot skupne prestolnice; zaščito človekovih pravic in sojenje tistim, ki so v zadnjih treh letih zagrešili vojne zločine, kakor tudi ustavna določila, določila o carinski zvezi med območji pod nadzorom Sarajeva in Herceg Bosne ; o svobodnem gibanju oseb, o ponovni združitvi Mostarja. Za zaustavitev vojaških aktivnosti je bilo pomembno, da so se morale vse oborožene enote umakniti za črto razdelitve entitet v roku 30-ih dni ter v vojašnice v roku 120-ih dni. Daytonski sporazum je prinesel mir.

⁵ Sporazum so podpisali: predsednik ZRJ Slobodan Milošević, hrvaški predsednik Franjo Tuđman in predsednik BiH Alija Izetbegović. Poleg njih so ga podpisali tudi Clinton, Chirac, Černomirdin, Kohl, Major in Gonzales kot predstavniki Kontaktne skupine oziroma Evropske unije.

3. DAYTONSKI MIROVNI SPORAZUM⁶

Daytonski mirovni sporazum je sestavljen iz dveh vojaških aneksov (aneks 1-a in aneks 1-b)⁷ ter iz desetih civilnih aneksov, ki se nanašajo na razmejitev med entitetami⁸, volitve⁹, ustavo¹⁰, arbitražo¹¹, človekove pravice¹², begunce¹³, ohranitev nacionalnih spomenikov¹⁴, rehabilitacijo infrastrukture in ekonomsko rekonstrukcijo¹⁵, civilno implementacijo¹⁶, mednarodne policijske sile¹⁷. Za nadzor nad implementacijo vojaškega dela sporazuma je zadolžen IFOR¹⁸, za civilni del pa Visoki predstavnik¹⁹.

3.1 Aneksa 1-a in 1-b: Sporazum o vojnih aspektih mirovnega reševanja in Sporazum o regionalni stabilizaciji

Republika Bosna in Hercegovina, Federacija Bosna in Hercegovina in Republika Srbska (v nadaljevanju Stranke) so se sporazumele v Aneksu 1-a, da bodo sodelovale med seboj in z mednarodnimi organizacijami in drugimi ustanovami, ki jim pomagajo na terenu ter da bo za nadzor nad implementacijo teh dveh aneksov zadolžen IFOR. Namen te obveznosti je:

- zagotoviti trajno prekinitev sovraštva, tako da nobena entiteta ne ogroža in ne napada drugo ter da vojaške sile katere koli entitete ne prestopajo entitetskih mej in se ne zadržujejo na teritoriju druge entitete brez privolitve te entitete. Vse vojne sile v BiH naj bi delovale v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH,

⁶ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Vir podatkov: <http://www.oscebih.org/overview/gfap/cro/home.asp>.

⁷ Aneks 1-a: Sporazum o vojnim aspektima, Aneks 1-b: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji.

⁸ Aneks 2: Sporazum o liniji razgraničenja.

⁹ Aneks 3: Sporazum o izborima.

¹⁰ Aneks 4: Ustav.

¹¹ Aneks 5: Sporazum o arbitraži.

¹² Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima.

¹³ Aneks 7: Sporazum o izbjeglicama i prognanicima.

¹⁴ Aneks 8: Sporazum o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika.

- zagotoviti podporo in pooblastila IFOR-ju, da lahko uporabi vsa sredstva, tudi silo, da zagotovi izvajanje tega Aneksa in poskrbi za svojo varnost,
- vzpostaviti, kakor je napisano v Aneksu 1-b, trajne varnostne ukrepe in kontrolo oborožitve, katerih cilj je promocija trajnega pobotanja vseh Strank in olajšati dosego vseh političnih aranžmajev dogovorjenih v Splošnem okvirnem sporazumu.

Zelo pomembno določilo tega aneksa je člen III, ki določa, da se naj vse oborožene sile, ki niso lokalnega izvora, ne glede na to ali so zakonsko podrejene Republiki BiH, Federaciji BiH ali Republiki Srbski, umaknejo z ozemlja BiH v 30-ih dneh od veljave sporazuma.

Tiste Stranke, ki ne bi sodelovale z IFOR-jem kot določa ta Aneks, naj bi bile izpostavljene vojni akciji IFOR-ja vključno z uporabo sile (člen VI).

Daytonski mirovni sporazum je bil uspešen pri doseganju miru in se razlikuje od drugih sporazumov, zaradi pritiska ameriške diplomacije in možnosti uporabe sile. Leta 1995 je v BiH prispelo 20.000 ameriških vojakov. Vse tri etnične skupine so bile pripravljene storiti gotovo vse kar bi zahteval IFOR ob zastrašujočem prizoru 60.000 težko oboroženih vojakov IFOR-ja. Glavni ustvarjalec Daytonskega mirovnega sporazuma, Richard Holbrooke meni, da je NATO oz. ZDA uživala največ spoštovanja v bivši Jugoslaviji ter da NATO/IFOR dobi tisto kar zahteva (Holbrooke 1998, 351-352). Oborožene sile, ki niso lokalnega izvora in bi po členu III morale zapustiti BiH v 30-ih dneh od veljave sporazuma so muslimanski prostovoljci ter tisti, ki so prišli iz Hrvaške in ZRJ. S tem se je omejil vpliv sosednjih držav in iranskih mudžahedinov na razmere v BiH.

¹⁵ Aneks 9: Sporazum o javnim poduzečima.

¹⁶ Aneks 10: Sporazum o civilnoj implementaciji.

¹⁷ Aneks 11: Sporazum mednarodnim policijskim snagama.

¹⁸ Mednarodne sile UNPROFOR, katerim je poveljevala Organizacija Združenih narodov, je zamenjal IFOR, ki naj bi mu poveljevala zveza NATO, kasneje pa SFOR, ki je tudi bil pod poveljstvom NATO-a, decembra lani ga je zamenjal EUFOR, ki mu poveljuje EU.

¹⁹ Visokega predstavnika imenuje generalni sekretar OZN, po posvetu z Varnostnim svetom OZN.

V Aneksu 1-b so se stranke sporazumele, da ustvarijo nove oblike sodelovanja na področju varnosti, zaradi izgradnje transparentnosti in zaupanja ter doseganja uravnoteženih in stabilnih nivojev obrambnih sil, ki bi bile manj številne in bi bile v skladu z varnostjo posameznih Strank in s potrebo, da se izognejo oboroževalni tekmi v regiji.

Izgradnja zaupanja med sprtimi stranmi je bila pogoj za ohranitev miru. Ena izmed večjih napak Daytonskega mirovnega sporazuma je dejstvo, da je dovolil obstoj dveh sovražnih vojsk v isti državi (BiH), eno za Srbe, drugo pa za hrvaško-bošnjaško Federacijo²¹. Tega se je zavedal tudi R. Holbrooke, saj NATO ni želel razorožit sprte strani v okvirju obvezne naloge, zato je bilo nemogoče ustvariti enotno vojsko ali razorožit BiH (Holbrooke 1998, 375). Dejstvo, da sta imeli obe entiteti svojo vojsko je poglobilo etnično razdelitev in sigurno delovalo v obratni smeri od izgradnje zaupanja.

3.2 Aneks 2: Sporazum o razmejnitveni črti

V Aneksu 2 so natančneje definirane meje med entitetama ter da se lahko spreminjajo le s soglasjem obeh entitet. Za Brčko²⁰ je določeno, da se bo o njegovem statusu odločalo z arbitražo kot tudi, da bodo arbitre izbrali: Federacija BiH in Republika Srbska po enega, tretjega člana pa bi sporazumno izbrala imenovana arbitra obeh strani podpisnic v 30-ih dneh po njunem imenovanju.

S to delitvijo je Republika Srbska dobila 49% ozemlja BiH, Federacija pa 51%. Takšna delitev je nepravilna in nagrajuje Srbe, saj je po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 1991 v BiH živelo 31% Srbov, 17% Hrvatov in 44% Muslimanov oz. Bošnjakov. Glede na to, da je bila Republika Srbska po podpisu sporazuma že skoraj etnično čista, je takšna delitev legitimirala etnično čiščenje, ki so ga Srbi izvajali nad »ne-Srbi« in sporoča drugim, da se takšno početje izplača.

²⁰ Glede na razdelitev ozemlja je bila Republika Srbska razdeljena na dva dela, zahodnega in vzhodnega, ki ju je povezoval le ozek koridor pri Brčkem.

²¹ Hrvaško-bošnjaška vojska iz Federacije je bila sestavljena iz hrvaške vojske HVO in muslimanske armije. Zato bi lahko govorili tudi o treh vojskah v BiH.

Naslednja pomanjkljivost takšne razdelitve je možnost, da se enkrat v prihodnosti Republika Srbska odcepi in priključi Srbiji in Črni Gori (nekdanji ZRJ). Za takšno rešitev bi bilo potrebno, da Brčko, ki deli Republiko Srbsko na dve teritorialno administrativni enoti, preide pod oblast RS. Zato je arbitražna rešitev²² pomembna za ohranitev celovite BiH.

3.3 Aneks 3: Sporazum o volitvah

Republika BiH, Federacija BiH in Republika Srbska (v nadaljevanju Stranke) so se obvezale, da bodo v skladu z ustreznimi dokumenti Organizacije za varnost in sodelovanje Evrope, zagotovile obstoj pogojev za organizacijo svobodnih in poštenih volitev, še posebej politično nevtralno okolje.

Poleg tega naj bi ščitile in uveljavile pravico do tajnih volitev brez strahu in groženj, dopustile in spodbudile svobodo zbiranja (vključno s političnimi strankami) in zagotovile svobodo gibanja (člen I, 1. odstavek). Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) naj bi pripravila program za volitve kot tudi nadzirala pripravo, izvedbo in potek volitev za: Predstavniški dom Rep.BiH, Predsedstvo Rep. BiH, Predstavniški dom Federacije BiH, Ljudsko skupščino Rep. Srbske in če bi to bilo izvedljivo, tudi za kantonalne zakonodajne organe in občinske oblastne organe. Volitve naj bi se izvajale v šestih mesecih oz. najkasneje v devetih mesecih po uveljavitvi sporazuma. (člen II).

OVSE naj bi ustanovila Začasno komisijo, katere predstavniki bi bili šef Misije OVSE-a, Visoki predstavnik ali oseba, ki jo on določi, predstavniki Strank in tiste osebe, ki jih predlaga šef Misije OVSE-a v dogovoru z Strankami. Ta Komisija bi imela pooblastila, da vzpostavi komunikacijska sredstva, angažira lokalno in administrativno osebje ter status in privilegije po Dunajski konvenciji (člen III).

²² Danes je Brčko distrik in je edinstvena administrativna enota lokalne samouprave pod suverenostjo BiH, je demilitariziran, kar pomeni, da tudi njegovo prebivalstvo ne opravlja vojnih služb in se vojski entitet ne smeta pojavljati ali zadrževati na tem področju.

Vir podatka: »Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine«.
<http://www.bdcentral.net/Members/skupstina/Zakoni/1.Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH/Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH-%20H/1.Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH-Sl.glasnik%20Brcko%20DC%2Cbr.1-00.pdf>.

Volilno pravico naj bi imel vsak državljan BiH, ki je star 18 let in je na popisu prebivalstva BiH iz leta 1991. Državljan, ki ne živi več v občini, v kateri je živel leta 1991, naj bi po pravilu glasoval osebno ali prek pooblaščenega predstavnika, v tej občini, pod pogojem, da bi bilo ugotovljeno oz. potrjeno, da je ta državljan registriran v tej občini, kar naj bi potrdili lokalna volilna komisija in Začasna volilna komisija. Tak državljan pa bi lahko zaprosil Začasno volilno komisijo za to, da bi lahko volil na drugem mestu. Uresničevanje volilne pravice beguncev, naj bi se razlagalo kot potrditev njihove namere, da bi se vrnil v BiH. Do dneva volitev naj bi že potekala vrnitev beguncev, da bi se tako omogočila njihova osebna udeležba na volitvah. Komisija lahko omogoči glasovanje tudi tistim, katerih imena niso na popisnem seznamu iz leta 1991 (člen IV). K temu Aneksu je dodan tudi Sporazum o regionalni stabilizaciji, ki zagotavlja tajne, poštene, svobodne volitve, enakopravnost vseh volivcev, nediskriminatoren dostop do medijev za vse volilne kandidate itd.

Pravico, da lahko državljani, ki ne živijo v občini v kateri so živeli leta 1991, glasujejo v tej občini po ugotovitvi Komisije, da so bili v tistem času tam prijavljeni, so mnogi izkoriščali kot tudi to, da jim Komisija lahko dovoli, da volijo v občini, v kateri niso bili na seznamu l.1991. Tako so npr. Srbi v Republiki Srbski poskusili dobiti večino, kljub temu, da je imela pred vojno na tem področju večino muslimanska skupnost. Eden izmed načinov kako so to dosegli je bil: uporaba imen oz. identitet umrlih oseb, da bi dobili čim več glasov. Po besedah Carla Bildta, Visokega predstavnika v BiH, so vlagali napore (on in njegovi sodelavci), da preprečijo, da mrtvi volijo več kot enkrat, saj niso razpolagali z registrom oseb, ki so umrle ali izginile med vojno (Bildt 1997, 370). Vse tri etnične skupino so na volitvah 1996, zlorabliale obrazca P-1 (glasovanje po pošti) in P-2 (glasovanje v občini v katero so se po lastnih podatkih nameravali nastaniti). Srbi so to izkoristili tako, da se je za glasovanje registriralo 641 000 beguncev, največji del teh, 225 000, se je nahajal v Srbiji, potem na Hrvaškem 136 000, v Nemčiji 128 000 in na Švedskem 31 000; razen tistih, ki so živeli na Hrvaškem in v Srbiji, ni imel nihče možnost, da na dan volitev uporabi P-2 varianto; to so izrabili predvsem tisti begunci, ki so živeli v Srbiji in je 92 000 takih, ki so prihajali iz območij, ki so pripadala RS uporabilo obrazec P-1, tako da so se njihovi glasovi šteli tam, medtem ko je 12 000 srbskih beguncev, ki so prihajali s področij, ki so sedaj pripadala Federaciji, uporabilo obrazce P-2, za glasovanje v različnih mesti Rep. Srbije, češ da se nameravajo tja preseliti (Bildt 1997, 378). Po besedah Carla Bildta so to vrsto

manipulacije uporabljali tudi Hrvati, vendar v manjšem obsegu. Poleg teh zlorab, ustavni sodnik Federacije BiH, Omer Ibrahimagić, omenja še to, da na volitvah 1996 niso bili omogočeni pogoji za svobodno gibanje beguncev in razseljenih oseb na območjih pod kontrolo srbske in hrvaške vojske in administracije ter da je IFOR mirno opazoval takšne izgrede, kljub temu, da bi lahko razorožili civiliste, ki so onemogočali povratek beguncem in razseljenim, saj so imeli mandat za to (Ibrahimagić, 2000, 101). Vse kaže na pomanjkljivosti in slabo implementacijo Aneksa 3, ki bodo vplivali oz. vplivajo na odnose med tremi etničnimi skupinami.

3.4 Aneks 4: Ustava Bosne in Hercegovine

BOSNA IN HERCEGOVINA

V ustavi BiH je določena kontinuiteta Republike BiH, ki se bo imenovala »Bosna in Hercegovina« in bo še najprej obstajala, po mednarodnem pravu, kot država znotraj njenih mednarodno priznanih mej in z ureditvijo, ki jo določa Daytonski sporazum. Še naprej naj bi ostala članica ZN in bi lahko kot BiH ostala članica ali pa kandidirala za članstvo v organizacijah v okvirju sistema ZN in v drugih mednarodnih organizacijah (člen I). V preambuli je BiH določena kot suverena, teritorialno celovita in politično neodvisna država v skladu z mednarodnim pravom.

Bošnjaki, Hrvati in Srbi (skupaj z ostalimi) so njen konstitutivni narod. BiH je demokratska država, ki funkcionira po načelih pravne države in ima svobodne in demokratske volitve.

Sestavljena je iz dveh entitet: Federacije BiH in Republike Srbske. Gibanje blaga, ljudi, kapitala in uslug bo svobodno na celotnem ozemlju BiH in ne bo nobenih mejnih kontrol na mejnih črtah med entitetami.

Glavno mesto BiH je Sarajevo, državne oznake in simbole izbere Parlamentarna skupščina in potrdi Predsedstvo.

Obstaja državljanstvo BiH, ki ga ureja Parlamentarna skupščina in državljanstva obeh entitet, ki jih urejata entiteti, pod pogojem, da je vsak državljan entitet s tem tudi državljan BiH in se nobenemu ne more onemogočiti pridobitev državljanstva BiH ali katere od entitet zaradi spolne, rasne pripadnosti, barve kože, jezika, vere, političnega ali drugega mišljenja, nacionalnega ali drugega izvora, pripadnosti nacionalni manjšini,

posestva, rojstva ali drugega statusa. Osebe z dvojnimi državljanstvi lahko volijo v BiH in entitetama, samo če imajo stalno prebivališče v BiH. Obstajala naj bi centralna evidenca vseh potnih listov, ki jih izdajo entiteti in BiH.

V preambuli je Bosna in Hercegovina definirana kot suverena, teritorialno celovita, politično neodvisna v skladu z mednarodnim pravom in je sestavljena iz dveh entitet. Nikjer ni definirano, da je BiH unija niti da sta entiteti državi znotraj BiH, kljub temu da imata nekaj državotvornih značilnosti, kot so: državljanstvo entitet; ustavi, ki bi morali biti usklajeni z ustavo BiH pa to še vedno nista (po 10-ih letih od podpisa sporazuma), politično-administrativne organe, vodenje notranje politike in lastna vojska; Republika Srbska ima celo v imenu naziv »Republika«, itd. Takšne značilnosti so zavajajoče za narode v BiH in jih nacionalne stranke ter drugi nacionalisti s pridom izkoriščajo, celo profesor Pravne fakultete v Banja Luki, dr. Rajko Kuzmanić²³, si je dovolil napisati v učbenik za Ustavno pravo, da je Republika Srbska država, Bosna in Hercegovina unija ter da so »Muslimani in Hrvati« krivi za razpad BiH (Ibrahimagić 2001, 19). Še bolj neposreden je pri izjavi o samoorganizaciji narodov:

»Samoorganizacija traja dokler se ne konstituira javna oblast v lastni državi ali druga oblika družbene zaščite. Ustava in večina drugih konstitutivnih aktov Republike Srbske se sklicuje na pravico do samoorganizacije s pravico do samoodločbe ... srbski narod v BiH je jasno definiral svoj nacionalni interes. On se nedvomno vidi v lastni trajni zaščiti, enakopravnosti in suverenosti, ustvarjanju lastne države, ki bo bila enakopravna z drugimi in ki se bo svobodno združevala z drugimi državami in narodi.« (Kuzmanić v Ibrahimagić 2001, 41)

Dejstvo je, da takšne manipulacije dajejo ljudem v Rep. Srbski občutek samostojnosti ter da se lahko vsak čas priključijo Srbiji in Črni gori (nekdanji ZRJ), s tem tudi ne priznavajo Bosne in Hercegovine kot je definirana v preambuli Aneksa 4 in ogrožajo njeno celovitost. Ustavi entitet nista usklajeni s to, daytonsko ustavo, kar kaže na nedosledno implementacijo Aneksa 4 in ne priznavanje države BiH ter onemogoča delovanje političnega aparata BiH. Za takšno početje niso nikjer v Aneksu 4 predvidene sankcije.

²³ Po besedah Ibrahimagića je dr. Kuzmanić v učbeniku za Ustavno pravo nekritično predstavljal politično pravno doktrino Srbske demokratske stranke (SDS), štiri leta po Daytonu.

ČLOVEKOVE PRAVICE IN TEMELJNE SVOBOŠČINE

Bosna in Hercegovina ter obe entiteti naj bi zagotavljali najvišji mednarodni nivo ljudskih pravic in temeljnih svoboščin, zato naj bi bila ustanovljena Komisija za ljudske pravice v BiH kot je navedeno v Aneksu 6. Pravice in svoboščine, ki jih ureja Evropska konvencija za zaščito ljudskih pravic in svoboščin in njeni Protokoli se direktno uporabljajo v BiH in imajo prednost pred celotno drugo zakonodajo.

Poleg splošnih pravic in svoboščin so za BiH najbolj pomembne: nediskriminacija oz. uživanje pravic in svoboščin vsem osebam ne glede na spolno, rasno pripadnost, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo mišljenje, nacionalen ali drugi izvor, pripadnost nacionalni manjšini, posestvo, rojstvo ali drugi status; vsi begunci in pregnani se lahko vrnejo v svoje domove in imajo pravico do povračila posesti, ki jim je odvzeta med spopadi l. 1991 oz. nadomestila za tisto kar se ne more vrniti, vsaka izjava v zvezi s to pravico, ki je dana pod prisilo je neveljavna; BiH ter vse njene ustanove, sodstvo, vladne organizacije in drugi organi s katerimi upravljata entiteti morajo spoštovati navedene pravice in svoboščine; BiH mora sodelovati in omogočiti neomejen dostop vsem mednarodnim mehanizmom za preverjanje stanja ljudskih pravic, Mednarodnemu sodišču za vojne zločine na prostoru nekdanje Jugoslavije in vsem drugim organizacijam, ki jim podeli mandat Varnostni svet ZN na področju ljudskih pravic(člen II).

Vse pravice in obveznosti, ki so tukaj naštet in zahtevane se v praksi ne morejo izvajati v celoti, saj ustava Republike Srbske še ni usklajena z ustavo Bosne in Hercegovine , iz tega izhaja, da: pravica beguncev in pregnanih, da se lahko vrnejo na svoje domove in se jim povrne posest, sploh ni omenjena v ustavi RS; manjšinski narodi na tem področju, torej »ne-srbi« nimajo istih pravic kot Srbi, saj je po tej ustavi RS »država« najprej srbskega naroda potem njenih državljanov (člen 1); srbska pravoslavna cerkev je privilegirana, saj sodeluje z oblastjo (srbsko) in ji ta materialno pomaga (člen 28).²⁴

²⁴ Ustav Republike Srbske (<http://www.vladars.net/lt/zakoni/ustav.html>).

V ustavi Federacije BiH je situacija podobna glede konstitutivnosti narodov, le da so tukaj konstitutivni le Hrvati in Bošnjaki (člen 1), srbska manjšina pa ni bila omenjena, tudi uradna jezika sta bosanski in hrvaški (člen 6).²⁵ Tudi ta ustava ni usklajena z ustavo Bosne in Hercegovine, zato ne gre pričakovati, da so izpolnjene določbe Aneksa 4 o človekovih pravicah ter da so zaščitene pravice manjšin v sovražnih poveljnih območjih. Tudi tukaj ni predvidenih nobenih sankcij, saj bi v nasprotnem, ustavi Rep. Srbske in Federacije BiH bili usklajeni s to ustavo že pred desetimi leti kot to zahteva ta mirovni sporazum (Aneks 4, člen XII, 2. odstavek).

PRISTOJNOSTI IN ODNOSI MED INSTITUCIJAMI BiH IN ENTITET

V členu III, Aneksa 4, so razdeljene pristojnosti centralnih oblasti in entitet. Institucije BiH naj bi imele naslednje pristojnosti: zunanja politika, zunanja trgovinska politika, carinska in monetarna politika, finance institucij in mednarodne obveznosti BiH; priseljevanje, begunci in politika azilov ter regulacija, udejanjanje mednarodnega in medentitetskega kazenskega prava, vključno z odnosi z Interpolom; ustvarjanje in upravljanje s skupnimi sredstvi, regulacija medentitetskega transporta in nadzor zračnega prometa, kot tudi tiste o katerih se dogovori z entitetami in so določene v Aneksih 5 do 8 ali pa so nepogrešljive za ohranitev suverenosti, teritorialne celovitosti, politične neodvisnosti in mednarodne subjektivitete BiH.

Vse naloge in pristojnosti, ki niso navedene, da pripadajo institucijam BiH, spadajo med pristojnosti entitet. Entiteti in katera koli njuna enota naj bi se podrejali tej Ustavi.

Med najpomembnejše pristojnosti entitet lahko štejemo: pravico do vzpostavljanja paralelnih odnosov s sosednjimi državami, v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH; obe entiteti naj bi zagotavljali vso potrebno pomoč vladi BiH, da bi ta lahko spoštovala mednarodne obveznosti BiH; vsaka od entitet, naj bi zagotavljala varnost za vse osebe na področju, ki je pod njuno pristojnostjo;

²⁵ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine

(http://www.parlamentfbih.gov.ba/hrv/parlament/o_parlamentu/ustavfbih.html).

vsaka od entitet naj bi imela pravico sklepati sporazume z državami in mednarodnimi organizacijami, vendar s privolitvijo Parlamentarne skupščine, ta pa bi lahko določila, kateri sporazumi ne zahtevajo take privolitve.

Aneks 4, člen III določa pravico entitet, da lahko vzpostavljata paralelne odnose s sosednjimi državami v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo Bosne in Hercegovine, vendar ne predvideva nobenih sankcij za paralelne odnose, ki niso v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH. Torej bi se lahko entiteti tudi osamosvojili oz. priključili h kateri od sosednjih držav in bi dosegli tisto za kar so se med vojno bojevali Srbi in Hrvati, »Veliko Srbijo« in »Veliko Hrvaško«. S tem določilom manipulirajo predvsem v Republiki Srbski, saj je v njeni ustavi ta pravica navedena pomanjkljivo, in sicer takole: » Republika Srbska lahko, v skladu z Ustavo Bosne in Hercegovine, vzpostavlja posebne paralelne odnose z Združeno Republiko Jugoslavijo in njenimi republikami članicami.« (Ustava Republike Srbske, člen 4). Nikjer ni omenjena suverenost in teritorialna celovitost BiH. Tukaj so bili ustvarjalci Daytonskega mirovnega sporazuma precej nedosledni, kot tudi pri odločitvi, da ostane obrambna politika pod pristojnostjo entitet, saj sta obe lahko obdržali svojo vojsko (v Federaciji BiH sta ostajali celo dve vojski, hrvaška in bošnjaška) kar tudi ni v skladu s suverenostjo Bosne in Hercegovine.

PARLAMENTARNA SKUPŠČINA (člen IV)

Člen VI določa, da ima Parlamentarna skupščina BiH dva doma: Dom ljudstva in Predstavniški dom.

Dom ljudstva naj bi sestavljalo 15 delegatov, od tega dve tretjini iz Federacije BiH (pet Hrvatov in pet Bošnjakov) in ena tretjina iz Republike Srbske (pet Srbov). Hrvaške in bošnjaške poslance iz Federacije BiH naj bi izbrali hrvaški in bošnjaški poslanci iz Doma ljudstva Federacije. Poslance iz Republike Srbske naj bi izbrala Ljudska skupščina RS. Devet članov Doma ljudstva, tvori kvorum, pod pogojem, da so prisotni trije Bošnjaki, trije Srbi in trije hrvaški poslanci.

Predstavniški dom naj bi imel 42 članov, od katerih naj bi bili dve tretjini izbrani z ozemlja Federacije, ena tretjina pa na ozemlju Republike Srbske. Člani Predstavniškega doma naj bi bili izbrani neposredno iz svoje entitete v skladu z volilnim zakonom, ki naj bi ga sprejela Parlamentarna skupščina. Do prvih volitev naj bi prišlo v

skladu z Aneksom 3 . Kvorum naj bi sestavljala večina vseh članov Predstavniškega doma.

Glede na postopkovna pravila, naj bi bili obe zbornici sklicani v Sarajevu v 30-ih dneh po selekciji ali volitvah. Obe zbornici naj bi z večino glasov sprejeli interna pravila in med svojimi člani izbrali po enega Srba, Bošnjaka in Hrvata, ki bi imeli funkcije predsednika in namestnikov predsednika, s tem da bi predsedniško mesto rotiralo med temi tremi člani. Vsa zakonodaja naj bi zahtevala soglasje v obeh domovih. Vse odločitve v obeh domovih naj bi se sprejemale z odločitvijo vseh prisotnih, ki bi glasovali. Poslanci in člani naj bi si po najboljših močeh prizadevali za to, da bi večina vključevala najmanj eno tretjino glasov poslancev ali članov z ozemlja vsake od entitet. Če večina ne bi vključevala ene tretjine glasov poslancev ali članov z ozemlja vsake od entitet, naj bi se predsednik in namestnika predsednika sestali v obliki komisije in poskušali v treh dneh od glasovanja pridobiti privolitev. Če bi ta poskus spodletel, naj bi se odločitve sprejemale z večino glasov vseh prisotnih, ki glasujejo, vendar pa bi moralo biti zagotovljeno, da nasprotujoči glasovi ne bi vključevali dveh tretjin poslancev ali članov izvoljenih iz katere od entitet. Predloge odločitve Parlamentarne skupščine naj bi bilo možno razglasiti za destruktivne za vitalni interes bošnjaških, hrvaških in srbskih poslancev, prisotnih v Domu ljudstva. Taka predlagana odločitev naj bi potem zahtevala privolitev večine bošnjaških, srbskih ali hrvaških poslancev, ki so prisotni in glasujejo (odstavek 3.e). Kadar bi večina bošnjaških, hrvaških ali srbskih delegatov nasprotovala uporabi odstavka 3. e, naj bi predsedujoči Doma ljudstva takoj sklical skupno komisijo, ki bi jo sestavljali po en bošnjaški, hrvaški in srbski poslanik, da bi razrešila zadevo. Če ji tega ne bi uspelo storiti v petih dneh, naj bi se zadeva izročila Ustavnemu sodišču, ki naj bi po hitrem postopku pregledalo njeno proceduralno regularnost.

Po členu IV tega Aneksa naj bi člane Doma ljudstva izbirali posredno, in sicer hrvaške in bošnjaške delegate izbirajo samo Hrvati in Bošnjaki iz Doma ljudstva Federacije, kar odvzema pravico Srbov iz Federacije, da kandidirajo ali volijo za to funkcijo, v Republiki Srbski pa je odvzeta pravica Hrvatom in Bošnjakom, da volijo ali kandidirajo za srbske delegate Doma ljudstva, saj te izbere Ljudska skupščina RS. Ustavni sodnik Federacije BiH, O. Ibrahimagić, meni, da so s tako zastavitvijo Ustave BiH, omejene volilne pravice državljanov in da je v nasprotju z mednarodnimi konvencijami o pravicah in svoboščinah človeka in državljana kot tudi z Evropsko konvencijo za zaščito ljudskih pravic in svoboščin ter protokoli , ki se direktno

uporabljajo v BiH in imajo prednost pred vsemi domačimi zakoni (Ibrahimagić, 2000, 310). Sporen je tudi zakonodajni postopek, ki zahteva soglasje v obeh domovih in glede na to, da je Dom ljudstva paritetno sestavljen iz hrvaških, bošnjaških in srbskih članov, ki zastopajo vsak svoje nacionalne interese, lahko pride do blokade pri izglasovanju zakonov, ki bi bili v dobro vseh državljanov in ne samo posameznih etničnih skupin, v primeru ne strinjanja posameznih članov. Bosna in Hercegovina ima zelo zapleten način odločanja tudi zaradi pravila večinskega odločanja, večina naj bi vsebovala najmanj eno tretjino glasov članov z ozemlja vsake od entitet, s tem naj bi preprečili preglasovanje npr. bošnjaško-hrvaške entitete, ki bi tako sama sprejemala odločitve. Za zaščito vitalnih interesov Bošnjakov, Hrvatov in Srbov, je predvideno, da se skliče komisija, v končni fazi pa o zadevi odloča Ustavno sodišče, če tej ne bi uspelo, kar onemogoča sprejemanje odločitev, ki bi škodovale eni etnični skupini kot tudi blokiranje sprejemanja odločitev. Zaradi vseh teh mehanizmov, ki ščitijo posamezne etnične skupine, ima BiH najbolj kompleksno predstavniško strukturo in zapleten sistem delovanja, ki je dolgotrajen in daje prednost etničnim skupinam pred državljani, med katere sodijo tudi drugi narodi, ki živijo v BiH, poleg Srbov, Hrvatov in Bošnjakov.

PREDSIEDSTVO (člen V)

Predsedstvo BiH je sestavljeno iz treh članov, in sicer: enega Bošnjaka in enega Hrvata, katera naj bi bila neposredno izvoljena z ozemlja Federacije, in enega Srba, ki naj bi bil neposredno izvoljen z ozemlja Republike Srbske. Prve volitve bodo v skladu z Aneksom 3, vse naslednje pa v skladu z zakonom, ki ga bo izglasovala Parlamentarna skupščina, ki bo odločala tudi o zakonu o izpraznjenem mestu v Predsedstvu. Mandat članov na prvih volitvah naj bi trajal dve leti, vsi naslednji pa 4 leta. Predsednika izberejo člani Predsedstva med seboj, na prvih volitvah pa naj bi bil predsednik tisti, ki je dobil največ glasov. Po tem naj bi o metodi izbiranja predsednika z rotacijo ali kako drugače, odločala Parlamentarna skupščina.

Predsedstvo naj bi si prizadevalo, da odloča s konsenzom, vendar pa bi bilo mogoče kljub temu sprejemati odločitve s strani dveh članov, če bi se vsi poskusi doseganja konsenza izkazali za neuspešne. Član, ki se ne bi strinjal z odločitvijo, naj bi imel pravico razglasiti le-to za destruktivno za vitalni interes entitete, z ozemlja katere

je bil izbran. Takšna odločitev je takoj posredovana Ljudski skupščini RS, če bi jo za destruktivno označil član te entitete, bošnjaškim poslancem Doma ljudstva, če bi to storil bošnjaški član ali hrvaškim poslancem tega telesa, če bi to storil hrvaški član. Če bi bila razglasitev potrjena z dvotretjinsko večino teh oseb, v desetih dneh, sporna odločitev Predsedstva ne bi stopila v veljavo.

Pristojnosti predsedstva so:

- zunanja politika BiH,
- imenovanje veleposlanikov in drugih mednarodnih predstavnikov, katerih ne bi smelo biti več kot dve tretjini iz Federacije BiH,
- predstavljanje BiH v mednarodnih in evropskih organizacijah in institucijah in prizadevanje za članstvo tistih, kjer BiH še ni član,
- poganjanje, zavračanje in s soglasjem Parlamentarne skupščine ratificiranje pogodb BiH,
- izvrševanje odločitev Parlamentarne skupščine,
- predlaganje, po priporočilu Sveta ministrov, letnega proračuna Parlamentarne skupščine,
- na zahtevo, ampak najmanj enkrat letno, pripraviti poročilo za Parlamentarno skupščino o izdatkih Predsedstva,
- koordiniranje z mednarodnimi in nevladnimi organizacijami v BiH po potrebi,
- opravljanje drugih dolžnosti za katere se izkaže, da so nepogrešljive za opravljanje dolžnosti, ki mu jih je zaupala Parlamentarna skupščina ali o katerih bi se dogovorili entiteti.

Takšna sestava Predsedstva daje prednost etničnim skupinam pred državljani tako kot je ugotovljeno pri sestavi Parlamentarne skupščine in zanemarja druge narode, ki živijo v Bosni in Hercegovini. Tudi tukaj so predvideni mehanizmi za preprečitev preglasovanja katere izmed entitet oz. koalicij na račun katere od entitet, zato da bi se zaščitili vitalni interesi posameznih etničnih skupin. Predsedstvo je centralna institucija BiH skupaj s parlamentom, vlado, ustavnim sodiščem in centralno banko in kot takšno ohranja integracijo in suverenost BiH, kljub elementom dezintegracije.

MINISTRSKI SVET (člen V, 4. odstavek)

Predsedstvo predlaga predsednika ministrskega sveta, ki ga potrdi Predstavniški dom. Predsednik in ministri za zunanje zadeve, zunanjo trgovino in drugi (ki jih ta imenuje in potem jih potrdi Predstavniški dom) tvorijo Ministrski svet. Odgovoren naj bi bil za izvajanje politik in odločitev BiH in poročanje Parlamentarni skupščini. V njem naj bi bilo največ dve tretjini ministrov z ozemlja Federacije. Predsednik naj bi imenoval nadomestne ministre, ki ne bi smeli pripadati istemu konstitutivnemu narodu kot njihovi ministri in naj bi prevzeli dolžnosti po odobritvi s strani Predstavniškega doma. Ministrski svet odstopi, če mu Predstavniški dom izvoli nezaupnico.

Tudi tu je določena paritetna nacionalna struktura s katero se varujejo nacionalni interesi Srbov, Hrvatov in Bošnjakov. In tako kot v vsaki demokratični državi, lahko tudi v BiH oblikujejo koalicijsko vlado, če zmagojuča stranka ni dobila dovolj glasov, da bi jo sama oblikovala. Kot je znano koalicijske vlade delujejo na podlagi kompromisov, enotnega vladnega programa in odstopanj od nekaterih točk iz strankarskega programa prav zaradi kompromisov, da bi se omogočilo delovanje vlade. V bosanskem primeru pa je takšna praksa »popačena«, zaradi nacionalnih strank, ki v »koalicijski« vladi ne želijo odstopati od svojih nacionalnih interesov in kot pravi O. Ibrahimagić tako oblikujejo partnerski odnos brez enotnega programa z namenom, da se v BiH razvrednoti tudi minimalno funkcioniranje oblasti, naredi kaos, da bi lažje medsebojno teritorialno razdelili BiH in jo uničili kot državo (predvsem SDS in HDZ), (Ibrahimagić, 2000, 83).

STALNI ODBOR (člen V, 5. odstavek)

Člani Predsedstva izberejo člane Stalnega odbora za vojna vprašanja zaradi usklajevanja aktivnosti oboroženih sil v BiH. Člani Predsedstva so tudi člani Stalnega odbora in imajo po službeni dolžnosti civilno pristojnost, da zapovedujejo oboroženim silam. Brez njihovega soglasja ne sme nobena oborožena sila entitet groziti drugi, uporabiti silo ali se zadrževati na ozemlju druge entitete.

Glede na to, da sta lahko entiteti na podlagi tega mirovnega sporazuma obdržali vsaka svojo vojsko, je pristojnost Predsedstva, da zapoveduje oboroženim silam še en varnostni mehanizem, da ne pride do spopadov med entitetami.

USTAVNO SODIŠČE (člen VI)

Po členu VI naj bi imelo Ustavno sodišče BiH devet članov: štiri člane naj bi izbral Predstavniški dom Federacije, dva člana Skupščina Republike Srbske in ostale tri predsednik Evropskega sodišča za človekove pravice po posvetovanju s Predsedstvom. Zadnji trije ne smejo biti državljani BiH ali katerekoli sosednje države. Razprave naj bi bile javne, odločitve sodišča pa obrazložene in objavljene.

Ustavno sodišče naj bi bilo pristojno za razsojanje v katerih koli ustavnih sporih med entitetama ali med BiH in eno ali obema entitetama, ali med ustanovami BiH, vključno za vprašanja kot so:

- če je odločitev ene od entitet, da bo vzpostavila posebno paralelno razmerje s sosednjo državo v skladu z Ustavo, vključno z odredbami o suverenosti in teritorialni celovitosti BiH,
- če je katero od določil k Ustavi ene od entitet ali v njenem zakonu v skladu s to Ustavo.

Postopke lahko začnejo pred sodiščem le : član Predsedstva, predsednik Ministrskega sveta, predsednik ali namestnik predsednika katere od zbornic Parlamentarne skupščine ali četrtina članov katerega od domov Parlamentarne skupščine, četrtina članov katerega koli doma predstavniškega organa od entitet.

Odločitve Ustavnega sodišča naj bi bile dokončne in obvezujoče.

Zaradi nevtralnosti pri odločanju je zelo pomembno, da so člani sodišča tudi člani, ki niso državljani BiH ali sosednjih držav in jih izbere predsednik Evropskega sodišča za člov. pravice, kot tudi zaradi blokad pri odločanju, v primeru, da se zaradi posameznih nacionalnih interesov ne bi strinjali. Ustavno sodišče je varnostni mehanizem za ohranitev suverenosti in teritorialne celovitosti BiH, saj lahko prepreči secesijske želje entitet, predvsem Republike Srbske in označi takšne paralelne odnose kot neustavne. Glede na to, da ustavi Federacije BiH in Republike Srbske nista usklajeni z ustavo Bosne in Hercegovine, kljub temu, da lahko Ustavno sodišče BiH odloča o tem, bi lahko sklepali, da ni bilo zahteve po ocenitvi usklajenosti s to ustavo s strani pristojnih predlagateljev. Zato bi bilo potrebno, po mnenju ustavnega sodnika Federacije BiH, O. Ibrahimagića, pristojnost za začetek postopka pred ustavnim sodiščem razširiti na državljane (Ibrahimagić, 2000, 49).

CENTRALNA BANKA (člen VII) IN FINANCE (člen VIII)

Centralna banka BiH naj bi bila edina ustanova za izdajanja denarja in monetarno politiko v celotni BiH.

Guvernerja naj bi imenoval Mednarodni monetarni fond po posvetovanju s Predsedstvom, le-ta pa naj ne bi bil državljan BiH ali katere izmed sosednjih držav.

Upravni odbor Centralne banke naj bi sestavljali: Guverner in dva člana iz Federacije BiH (ki delita en glas) en član iz Republike Srbske. Člana iz Federacije in RS imenuje Predsedstvo. (člen VII)

Parlamentarna skupščina naj bi vsako leto na predlog Predsedstva sprejela proračun, ki bi pokrival delovanje ustanov BiH in mednarodne obveznosti BiH. Dve tretjini proračuna naj bi prispevala Federacija in eno tretjino Republika Srbska.

Centralna banka je centralna institucija Bosne in Hercegovine s tem pa tudi integracijski element, saj je edina, ki lahko izdaja denar in vodi monetarno politiko, torej entiteti tukaj nimata pristojnosti. Eden integracijskih elementov je tudi skupna valuta. V proračun BiH sicer prispevata obe entiteti, vendar je po besedah profesorja Beblerja²⁶, bosanski uradniški aparat velikanski, potraten in neučinkovit ter porabi dve tretjini proračuna, saj je sestavljen iz trinajstih parlamentov, trinajstih vlad in približno 180 ministrstvi in ministri in zato notranje paraliziran.

SPLOŠNA DOLOČILA (člen IX), SPREMEMBE IN DOPOLNITVE (člen X), VELJAVNOST (člen XII)

Najpomembnejše določilo člena IX je določalo, da osebe, ki prestajajo kazen, ki jo je izreklo Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, in osebe, ki so obtožene s

²⁶ Vir podatkov: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=09&ID=241>.

strani tega sodišča in ki se niso odzvale pozivu in se ne pojavijo pred tem sodiščem, ne morejo kandidirati za javno funkcijo ali opravljati katere od javnih funkcij niti biti izvoljeni, na ozemlju BiH .

Pomembno je tudi določilo člena X, ki določa, da naj bi bilo možno zamenjati ali dopolniti Ustavo z odločitvijo Parlamentarne skupščine z najmanj dvotretjinsko večino prisotnih, ki pristopijo k glasovanju v Zastopniškem domu.

Člen X tudi določa, da naj ne bi noben amandma na to Ustavo smel zmanjšati ali ukiniti pravice in svoboščine iz člena II te Ustave ali spremeniti pričujoči odstavek.

Člen XII določa, da naj bi ta Ustava postala veljavna s podpisom Splošnega okvirnega sporazuma in zamenjala Ustavo Republike Bosne in Hercegovine. Entiteti naj bi uskladili svoji ustavi zaradi usklajenosti s to Ustavo.

Z določilom člena IX, so ustvarjalci tega sporazuma prepričani, da na oblast v BiH pridejo, ljudje kot sta Radovan Karadžić, Ratko Mladić, in ostali, ki so zagrešili zločine proti človeštvu in je Haško sodišče izdalo tiralico za njimi. Vendar je moč oz. zaupanje v ta mirovni sporazum in sodišče v Haagu omajano, zaradi dejstva, da glavna osumljenca za etnično čiščenje v Srebrenici nista prijeta, kljub temu, da je letos minilo deset let odkar je sporazum podpisan. Člen X je zelo pomemben saj se mirovni sporazum kot mednarodno pravni akt ne more spremeniti, dovoljuje pa spremembo Ustave BiH, ki je po mnenju mnogih intelektualcev prepotreben, saj takšen kot je sedaj, onemogoča funkcioniranje države, sodelovanje med konstitutivnimi narodi in ostalimi državljani BiH ter primerljivost BiH s članicami EU ter njeno integriranje v evroatlantsko zvezo.

3.5 Aneks 5: Sporazum o arbitraži

Z Aneksom 5 naj bi se Federacija BiH in Republika Srbska obvezali, da bosta spore entitet reševali z arbitražo, katere odločitve bodo obvezujoče (točka 2.4,c). Entiteti naj bi se sporazumeli (točka 3) o organizaciji in uporabi arbitraže za reševanje sporov med entitetama (točka 3.5).

Z Aneksom 5 naj bi prepričali ponoven izbruh vojne med entitetama, v primeru, da bi prišlo do sporov in se nikakor ne bi mogli dogovoriti.

3.6 Aneks 6: Sporazum o človekovih pravicah

Aneks 6 naj bi zagotavljal temeljne človekove pravice in svoboščine s pomočjo Komisije za človekove pravice, ki naj bi jo sestavljali: Pisarna Ombudsmana in Svet za ljudske pravice. Naštete so tudi Konvencije za zaščito človekovih pravic in svoboščin, ki naj bi se upoštevale na celotnem ozemlju Bosne in Hercegovine.

Vsi ti mehanizmi so predvideni, zato da zaščitijo vse državljane BiH, predvsem pa tiste etnične skupine, ki živijo na področju druge etnične skupine in so tam manjšina. Vendar se spet pojavlja problem neusklajenosti ustave Republike Srbske s to ustavo, ker njihova ustava nima Sodišča za človekove pravice, nima ombudsmana, nima institucij, ki bi bile pod kontrolo mednarodne skupnosti in bi se lahko zatekli k njim, v primeru kršitve člov. pravic, ni niti mednarodnih sodnikov med ustavnimi sodniki. Torej ni doslednega izpolnjevanja tega Aneksa, ena od posledic pa je nezaupanje v takšno »zaščito«, zaradi česar se tudi begunci in razseljene osebe težko vračajo domov.

3.7 Aneks 7: Sporazum o beguncih in razseljenih osebah

Aneks 7 določa, da naj bi imele vse razseljene osebe in begunci pravico do svobodne vrnitve na svoje domove. Imeli naj bi pravico do vrnitve premoženja, ki jim je bilo odvzeto v času sovražnosti od leta 1991 in tudi do nadomestitve premoženja (odškodnine), ki jim ne bi moglo biti vrnjeno. Stranki poudarjata, da je zgodnja vrnitev beguncev in razseljenih oseb pomemben cilj pri reševanju konflikta v BiH, hkrati pa je bilo potrjeno, da bodo sprejele vrnitev oseb, ki so zapustile svoje ozemlje, vključno s tistimi, ki so dobili začasno zaščito v tretjih državah (člen I). Vse tri pogodbene stranke naj bi tudi zagotovile, da se bodo begunci in razseljene osebe lahko vrnili na varen način, brez tveganja nadlegovanja, groženj, preganjanja ali diskriminacije, še zlasti na podlagi njihovega etničnega izvora, religioznega prepričanja ali političnega mišljenja. Stranke naj bi naredile vse potrebne korake v smislu preprečevanja tistih dejavnosti na njihovem ozemlju, ki bi lahko otežile ali onemogočile varno vrnitev beguncev in razseljenih oseb, sem spadajo naslednji ukrepi:

- preklicale naj bi vso domačo zakonodajo in administrativne prakse z diskriminatornim namenom ali učinkom,

- preprečiti in hitro onemogočiti kakršno koli pisno ali verbalno ustvarjanje, preko medijev ali drugače, etničnega ali religioznega nasilja ali sovraštva,
- širjenje preko medijev opozorila v smislu preprečevanja maščevalnih dejanj s strani vojaških, paravojaških in policijski enot in drugih javnih uradnikov ali posameznikov,
- zaščitile naj bi etnične ali manjšinske populacije, kjerkoli bi se nahajale in zagotovile takojšen dostop mednarodnim humanitarnim organizacijam do njih,
- naj bi sodno preganjale, odpuščale ali premestile osebe v vojaških, paravojaških in policijskih silah in druge uradnike, ki so odgovorni za resne kršitve temeljnih pravic pripadnikov etničnih ali manjšinskih skupin.

Stranke naj bi v sodelovanju z Visokim komisariatom za begunce Združenih narodov (UNHCR) in drugih držav, ki so dajale azil, izdelale načrt za repatrijacio za hitrejšo in mirno vrnitev razseljenih in beguncev.

Glede na člen II naj bi Stranke omogočile pogoje, ki bi bili teritorialno politične, gospodarske in socialne narave, za vrnitev beguncev in razseljencev ter njihovo reintegracijo.

V členu III naj bi se Stranke zavezale, da bodo sodelovale z mednarodnimi organizacijami in opazovalci kot tudi z domačimi in nevladnimi organizacijami ter omogočile neomejen dostop do njih vsem razseljenim in beguncem. Stranke naj bi zavarovale vse ljudi, ki delajo v takšnih organizacijah.

Po členu VII je ustanovljena Komisija za razseljene in begunce, katera naj bi bila sestavljena iz devetih članov (4 iz Federacije, 2 iz RS in 3 člana, ki ju imenuje predsednik Evropskega sodišča za človekove pravice) in bi sodelovala z ostalimi mednarodnimi in nevladnimi organizacijami, ki so pristojne za vrnitev in reintegracijo beguncev in razseljenih.

Za Bosno in Hercegovino je zelo pomembno, da se vrnejo vsi begunci in razseljene osebe v svoje domove ter dobijo svojo lastnino oz. nadomestilo zanjo, zato da se dokaže tistim, ki so ustvarjali etnično čista območja, da morajo upoštevati mednarodne norme, spoštovati človekove pravice kot tudi to, da niso zmagovalci v tej vojni ter da se vojna ni splačala. Povratek teh oseb je pomemben tudi zato, da se ohrani

teritorialno celovita BiH, saj bi se v nasprotnem, ozemlja, ki so etnično čista, lažje odcepila od BiH.

3.8 Aneks 8: Sporazum o Komisiji za varovanje nacionalnih spomenikov

Komisija naj bi bila sestavljena iz petih članov, in sicer: dva bi izbrala Federacija, enega Republika Srbska, ostale člane pa naj bi izbral glavni direktor Združenih narodov za izobrazbo, znanost in kulturo (UNESCO), (člen II).

Komisija naj bi bila pristojna za sprejemanje in odločanje o prošnjah za imenovanje nekega premoženja za nacionalni spomenik, zaradi kulturnih, zgodovinskih, verskih ali etničnih razlogov (člen IV).

Ta Komisija je zelo pomembna, saj so med vojno v BiH uničeni številni nacionalni spomeniki kot so npr. Kompleks Ferhadije in Sahat kula stara več kot štiri stoletja in 15 drugih banjaluških džamij²⁷, Mostarski most²⁸, številne katoliške in pravoslavne cerkve in drugi. Ti spomeniki so pomembni za bosansko identiteto kot tudi za vse tri konstitutivne narode BiH, saj so del njihove skupne zgodovine. Kot tudi dokaz sožitja med temi tremi narodi in ostalimi ter prevzemanja oz. mešanja medsebojnih običajev. Iz tega lahko sklepamo, da je skupno življenje Bošnjakov, Hrvatov in Srbov v Bosni in Hercegovini možno, kljub temu, da je Radovan Karadžić ves čas izjavljal, da Srbi ne morejo živeti skupaj s Hrvati in Muslimani.

3.9 Aneks 9: Sporazum o ustanavljanju javnih podjetij v BiH

Zaradi obnove infrastrukture in transporta ter drugih služb, ki so potrebne za gospodarsko oživitev BiH in funkcioniranje njenih institucij in organizacij, naj bi se Federacija BiH in Republika Srbska strinjali z ustanovitvijo Komisije za javna podjetja. Ta bi skrbela za ustrezno notranjo strukturo takih podjetij, pogoje za zavarovanje njihovega uspešnega in stalnega dela ter najboljše načine za pridobivanje dolgoročnega investicijskega kapitala.

²⁷Leta 1993 so jih zrušili Srbi (Kržišnik-Bukić 1996, 37).

²⁸ »Čudežni« most s 30 metrskim obokom je bil zgrajen l. 1566, zrušili so ga barbari l. 1993 (Kržišnik-Bukić 1996, 55). Danes na tem mestu stoji novi most, ki je identičen staremu.

Članstvo v Komisiji je paritetno (2 člana iz Federacije, 1 iz Rep. Srbske in 2 imenuje predsednik Evropske banke za razvoj in obnovo), (člen I).

Ustanovljeno naj bi bilo tudi Transportno podjetje za organizacijo in upravljanje prometne infrastrukture (člen II).

Člani Komisije in direktorji Transportnega podjetja naj ne bi smeli opravljati funkcij v podjetjih, ki poslujejo s Komisijo in Trans. podjetjem in imajo kakršen koli vpliv na poslovanje le-teh (člen V).

Za bosansko integracijo je pomembno, da centralni organi BiH odločajo o skupni infrastrukturi in javnih podjetjih in ne entiteti.

3.10 Aneks 10: Sporazum o civilnem izvrševanju

Po členu I naj bi izvrševanje civilnega aspekta mirovnega sporazuma obsegalo naslednje dejavnosti: rehabilitacijo infrastrukture in ekonomsko obnovo, vzpostavitev političnih in ustavnih institucij BiH, krepitev spoštovanja človekovih pravic in vračanje razseljenih oseb in beguncev, organiziranje svobodnih in poštenih volitev v določenem roku.

Pri tem pa naj bi Strankam pomagal Visoki predstavnik in jim olajšal napore v tej smeri in mobiliziral in koordiniral dejavnosti relevantnih organizacij in agencij. Visoki predstavnik naj bi:

- nadzoroval uresničitev mirovnega sporazuma,
- vzdrževal tesne stike z zgoraj naštetimi strankami, da bi pospešil njihovo polno podrejanje vsem civilnim aspektom sporazuma in visoko stopnjo sodelovanja med njimi in relevantnimi organizacijami in agencijami,
- koordiniral dejavnosti civilnih organizacij in agencij v BiH, da bi zagotovil učinkovito uresničevanje civilnih aspektov mirovnega sporazuma,
- olajšal razreševanje kakršnih koli težav v zvezi s civilnim izvrševanjem, če bi presodil, da je to potrebno.
- občasno poročal o napredku uresničevanja mirovnega sporazuma,
- dajal smernice in prejemal poročila od komisarja Mednarodnih policijskih enot (člen II).

Visoki predstavnik naj bi tudi predsedoval »Skupni civilni Komisiji«, ki naj bi jo sestavljali poleg njega tudi: višji politični predstavniki vsake od Strank, poveljnik IFOR-ja ali njegov predstavnik, predstavniki tistih civilnih organizacij in agencij za katere Visoki predstavnik smatra, da so potrebne.

Visoki predstavnik naj bi vzdrževal tesno povezavo in izmenjeval informacije z IFOR-jem in njegovim poveljnikom, zaradi lažjega izvrševanja nalog, vendar nima pristojnosti nad IFOR-jem in ne more vplivati na izvrševanje vojnih operacij.

Po členu V naj bi imel Visoki predstavnik končno pristojnost interpretacije tega Sporazuma o civilnem izvrševanju mirne rešitve.

Zaradi funkcij in pristojnosti, ki jih ima Visoki predstavnik v BiH, bi lahko sklepali, da je Bosna in Hercegovina pod mednarodnim protektoratom. Njegova prisotnost je zelo pomembna za izvrševanje tega mirovnega sporazuma, saj med sprtimi stranmi ni konsenza in volje po doslednem izvrševanju sporazuma, glede na to, da tudi ustavi obeh entitet še nista popolnoma usklajeni z daytonsko ustavo BiH. Prepreči lahko tudi politične manipulacije z različnimi interpretacijami tega sporazuma, zaradi parcialnih nacionalnih interesov bosanskih politikov.

3.11 Aneks 11: Sporazum o mednarodnih operativnih policijskih silah (IPTF)

Mednarodne operativne policijske sile Združenih narodov naj bi na ozemlju celotne BiH pomagali Strankam pri izpolnjevanju sledečih obveznosti:

- naj bi kontroliral, opazoval in preverjal delovanje in prostor služb za izvrševanje zakonov, vključno s pravosodnimi organi, strukturami in postopki,
- svetoval osebju in silam, ki izvršujejo zakon,
- urjenje osebja za izvrševanje zakonov,
- pomagati v sklopu IPTF-jeve misije pomoči, dejavnostim Strank pri izvrševanju zakonov,
- ocenjevanje groženj javnemu redu in svetovanj, ko je pod vprašanjem sposobnost služb za izvrševanje zakona, da se sooči s takimi grožnjami,
- svetovanje vladnim organom v BiH glede organizacije učinkovitih služb za izvrševanje civilnega zakona,

- spremljanje osebja Strank, ki so zadolžene za izvrševanje zakona, v času ko opravljajo svojo dolžnost, če naj bi se zdelo IPTF potrebno
- IPTF naj bi pomagal Strankam tudi pri zagotavljanju družbenih pogojev za svobodne in poštene volitve vključno z zaščito mednarodnega osebja v zvezi z volitvami kot je navedeno v Aneksu 3 Splošnega okvirnega sporazuma (člen III).

IPTF naj bi bil avtonomen, njegovo delovanje kontrolira Visoki predstavnik kot je določeno v Aneksu 10 (člen II).

V primeru nesodelovanja Strank z IPTF, naj bi slednji obvestil Visokega predstavnika in poveljnika IFOR-ja. Od Visokega predstavnika bi lahko zahteval, da ustrežno ukrepa kot tudi obvesti Skupno komisijo za civilna vprašanja, se konzultira z ZN oz. relevantnimi državami ali organizacijami (člen V).

V primeru kršitve človekovih pravic, naj bi IPTF obvestil Komisijo za ljudske pravice ali Mednarodno sodišče za bivšo Jugoslavijo oz. drugo ustrežno organizacijo (člen VI).

Na podlagi tega mirovnega sporazuma sta lahko obe entiteti obdržali svojo policijo, ki je bila pod njuno pristojnostjo in ne pod pristojnostjo centralnih organov Bosne in Hercegovine. Obe policiji nista imeli pristojnosti v drugi entiteti, zato je prisotnost mednarodnih operativnih policijskih sil zelo pomembna za nadzor na celotnem ozemlju BiH, preprečitev medentitetskih korupcij, kršenja človekovih pravic in zakonov kot tudi za prijetje obtožencev haaškega sodišča.

4. OCENA DAYTONSKEGA SPORAZUMA IN SPREMEMBE V BiH OD PODPISA DO DANES

Daytonski mirovni sporazum je Bosni in Hercegovini zagotovil ustavo, ki vzpostavlja politično ureditev BiH z dvema entitetama, ki sta etnični in institucije BiH, poleg tega pa še:

- ozemeljsko celovitost in integriteto,
- kontinuiteto državnosti BiH kot mednarodnopravnega subjekta,
- notranjo reintegracijo z vzpostavitvijo miru, demokratičnih institucij in povratkom beguncev.

V tistem času je bila etnična delitev sprejemljiva za vse tri strani in kot taka edina možna rešitev, saj drugače nobena stran ne bi podpisala sporazuma. Situacija je bila takšna predvsem zato, ker si sprte strani niso zaupale in se niso želele odpovedati ozemlju, ki so ga etnično očistile, predvsem Srbi v Republiki Srbski, Hrvati v Hercegovini in Bošnjaki v severovzhodni Bosni. Sporazum je tako nagradil Srbe, ki so dobili 49% ozemlja, Bošnjaki in Hrvati pa 51%. Entiteti se še naprej delita, in sicer, Republika Srbska na 5 regij, ki se delijo na občine, Federacija BiH pa na 10 kantonov, ki se delijo na občine, poleg entitet pa obstaja tudi distrikt Brčko, ki je po arbitražni odločitvi postal edinstvena administrativna enota lokalne samouprave pod suverenostjo BiH, kjer entiteti nimata pristojnosti. Centralne institucije Bosne in Hercegovine imajo paritetno strukturo z razmerjem 2 :1 (Hrvat in Bošnjak iz Federacije BiH : Srb iz Republike Srbske) hkrati pa so integracijski element, saj imajo pristojnosti in predstavljajo celotno ozemlje Bosne in Hercegovine. Zaradi delitve entitet na regije in kantone, ima BiH ogromen uradniški aparat s 13 parlamenti, 13 vladami in približno 180 ministrstvi in ministri. Zaradi svoje velikosti je postal uradniški aparat BiH neučinkovit, paraliziran in potraten, saj porabi dve tretjini proračuna BiH.

Zaradi etnične delitve so tudi rezultati volitev v institucije BiH (v Parlamentarno skupščino BiH kot tudi par. skupščini Federacije BiH in Republike Srbske) precej pričakovani, saj so nacionalne stranke zmagale na vseh volitvah po podpisu sporazuma (l. 1996, 1998, 2002), razen leta 2000, ko so zmagale meščanske stranke kot Zveza za demokratične spremembe. Torej se stranke v BiH oblikujejo po nacionalni osnovi, kjer Hrvate zastopa Hrvaška demokratska skupnost, Srbe Srbska

demokratska stranka in Bošnjake Stranka demokratske akcije, namesto da bi nastajale na meščansko-interesni osnovi. Z glasovanjem za nacionalne stranke so sami sebe ukinili kot ljudstvo BiH in se odločili, da bodo obstajali samo še kot Muslimani, Srbi ali Hrvati hkrati je bila ukinjena tudi BiH kot država (Sokolović 1993, 125-128). Posledica tega je oblikovanje partnerstva strank namesto koalicijskih vlad kot jih imajo vse države EU. Poleg tega pa v takšnih partnerskih vladah v BiH ni bilo nikoli konsenza o državnosti BiH in njenem političnem in socialnem razvoju.³⁰ Vse vladne odločitve, ki so prispevale k razvoju BiH so se zgodile zaradi vsiljenega konsenza Visokega predstavnika mednarodne skupnosti v BiH, saj je ta sprejemal začasne zakone, ko ni bilo konsenza med vladajočimi nacionalnimi strankami in v času, ko je bila na oblasti Zveza za demokratične spremembe. Visoki predstavnik je tako zagotovil: svobodo gibanja; enotne avtomobilne tablice, grb, zastavo, valuto; politično-ustavno enakopravnost (konstitutivnost) narodov na celotnem prostoru BiH med letom 2002; državno mejno službo, eno ministrstvo za obrambo in eno vojsko; Sodišče Bosne in Hercegovine, eno upravo za indirektno obdavčevanje, razširjeno strukturo in nove pristojnosti Sveta ministrov, organizacijo policije po evropskih standardih in veliko drugih posegov. Po mnenju nekdanjega člana Predsedstva, prof. Mirka Pejanovića, mednarodna skupnost na tak način cementira etnično delitev v BiH, ki je nasilno ustvarjena med vojno in so zato notranji integracijski procesi v zastoju, politične tenzije v porastu, etnična nesoglasja v eskalaciji in nezaposlenost ter revščina državljanov v stalnem porastu.³¹ Omenja pa tudi problem fragmentacije politične sfere v kateri je 58 političnih strank (Bećirović 2003, str. 214).

Iz napisanega je razvidno, da politična oblast v BiH ne more delovati brez pomoči mednarodne skupnosti, saj se vedno zatakne pri doseganju konsenza, zaradi parcialnih nacionalnih interesov. Zato mnogi iz mednarodne skupnosti menijo, da se mora daytonska ustava spremeniti, če se želi Bosna in Hercegovina priključiti k EU.

³⁰ »Ideje za promjenu političkog ustrojstva Bosne i Hercegovine«. Vir podatkov:

<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=Ba&Kat=09&ID=237>.

³¹ Ibid.

Britanski veleposlanik Matthew Rycroft meni, da bi jo k temu cilju pripeljala že ideja o enem Predsedniku, močnemu parlamentu in močnemu premierju, zmanjšati bi morala ogromno uradniško strukturo, katero ne bi mogle financirati niti bogatejše države.³²

Kritizirati je treba tudi, kratenje pravic vseh državljanov, da volijo člane predsedstva BiH, saj se srbski član voli v Rep. Srbski in ga ne morejo voliti Srbi iz Federacije, kakor tudi Hrvati in Bošnjaki iz Rep. Srbske ne morejo voliti hrvaškega in bošnjaškega člana, ker se izvolita v Federaciji. Enaka situacija je pri glasovanju za člane Doma ljudstva. Človekove pravice so kršene tudi na drugih področjih glede na poročilo State Departmenta, in sicer s strani policije, ki se obnaša kot, da je nad zakonom in je bilo v BiH, v obeh entitetah prijavljeno več intenzivnih uporab sile nad državljani s strani policije; problem korupcije v policiji in pravosodju pri tem pa obstajajo tudi poročila, da so predstavniki oblasti vplivali na tožilstvo in sodstvo v procesih, ki so pomembni za politiko; problem svobode medijev – obstajajo primeri, ko politiki obtožujejo in napadajo novinarje in medije, da delujejo v nasprotju z interesi posameznega naroda v BiH ali celo izdajajo nacionalni interes svojega naroda; problem verskih in nacionalnih manjšin, predvsem na področjih z večinskim bošnjaškim prebivalstvom, navajajo se tudi primeri nasilja in vandalizma nad nacionalnimi in verskimi simboli; v Republiki Srbski je privilegirana Srbska pravoslavna vera, obstaja pa tudi poročilo o administrativnih in finančnih oviranjih obnov religijskih struktur, ki so poškodovane med vojno na tem področju; tudi diskriminacija žensk v smislu trgovanja z njimi zaradi seksa, nasilja v družinah, spolnega nadlegovanja v službah in zlorabe.³³

Poleg teh težav se BiH spopada tudi z ekonomsko krizo, saj je njena infrastruktura uničena med vojno, kljub temu da je dobila za preživetje gospodarstva 5,7 milijarde dolarjev pa zaradi 50% porabe BDP za delovanje državnega aparata, BiH še ni zabeležila bistvene gospodarske rasti, brezposelnih pa je več kot 40 odstotkov, medtem ko 18 odstotkov od 3,8 milijona prebivalcev živi pod pragom revščine.³⁴

³² »Ustavne promjene u martu?«. Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/25/25a6a635-487d-417d-bca5-c9ba9750d60c.html>.

³³ »Nove ocene poštivanja ljudskih prava«. Vir podatkov:

<http://www.danas.org/article/2006/03/09/cb47eedb-5684-4974-96bd-191eb76fd90a.html>.

³⁴ »Daytonski sporazum pred 10 leti končal vojno v BiH«. Vir podatkov:

<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=152071>.

BiH se spopada tudi z neobstojem ekonomske kompaktnosti, saj so zaradi daytonske sheme nacionalno razdeljena tudi podjetja. Tako obstajajo v BiH podjetja, ki so v Republiki Srbski in zaposlujejo samo Srbe, tista, ki so na bošnjaškem področju samo Bošnjake in na hrvaškem področju samo Hrvate, kar je zelo slabo za družbo in ekonomijo. Tukaj bi lahko omenili tudi problem entitetske privatizacije v BiH, ki po mnenju Dragoljuba Stojanova, profesorja na Ekonomski fakulteti, delijo najbolj obetajoča podjetja med dvema entitetama in tremi etničnimi skupinami, kar je najslabša posledica daytonskega sporazuma in bi bil za BiH najboljši polni politični in ekonomski protektorat.³⁵ Lahko predpostavljamo, da takšno stanje v BiH, odvrta tuje vlagatelje.

Zaradi oslabiljenega gospodarstva je tudi socialni sistem slabo urejen, sistem pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja je zastarel, socialnih programov ni, fondi so polprazni, po uvedbi DDV-ja pa se pričakuje še slabša situacija. Po mnenju državnega premierja Adnana Terzića gre za rezultat neenotne socialne politike med entiteti, kantoni in celo občinami.³⁶ Torej bi morali biti pokojninski in socialni fondi kot tudi zakoni vzpostavljeni na državnemu nivoju, da bi prišlo do reforme in enotne pomoči, vsem bolnikom, revnim in upokojujencem.

Poleg socialne varnosti, je za državljane pomembna tudi neoporečnost živil, vendar BiH nima ministrstva za zdravje in kmetijstvo na državni ravni, zaradi česar se bodo težko izvajale konkurenčna politika, zaščita potrošnikov, neoporečnost živil.

Problem se pojavlja tudi pri izobrazbi, saj imajo v Federaciji BiH v eni zgradbi hrvaško in bošnjaško šolo, šef misije OSCE Douglas Davidson, opozarja, da so takšne delitve na nacionalnem principu nedopustne ter da je vlada nesposobna oblikovati sistem v katerem bi se spoštovale pravice učencev ne glede na nacionalno in versko pripadnost. Mednarodne institucije ter del domače in politične scene vidi rešitev problema v ustanovitvi državne agencije za učne načrte in programe ali v vzpostavitvi skupnih temeljev v sistemu izobraževanja.³⁷

³⁵ »10 godina daytona: Posljedice II.« Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/939c8c55-3aea-4476-90f3-27df7e613f54.html>.

³⁶ »Potreban rez u socialno sistemu«. Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/13/2a5a6c46-1e34-4966-af18-e7bf5dbb5b2d.html>.

³⁷ »Segregacija u školama provodi se sistematski«. Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/19/3d7d6763-ae7c-436c-a224-9e1ea58a1d62.html>.

Tako bi se odvzele pravice entitetama, da odločata o izobraževanju in bi o tem odločala centralna oblast BiH in s tem bi tudi dosegli, da se nehajo izvajati hrvaški, srbski, bošnjaški učni programi in bi imeli skupnega.

V Republiki Srbski se pojavlja podoben problem, saj se je leta 2002, le 42% prebivalstva te entitete smatralo državljanom BiH, leta 2005 pa je ta procent zrasel na 45%, ostali pa imajo negativen odnos do BiH in vidijo RS v treh alternativah od katerih jim je najbližja pripojitev RS k Srbiji in Črni Gori, potem tudi ta da RS ostane takšna kot je in tretja, da se RS osamosvoji.³⁸ Nekateri vidijo razlog temu v izobraževalnem sistemu, ki je nacionalno razdeljen, saj je v RS vzgojeno že 15 generacij, ki se niso nikoli učile niti naučile, da živijo v državi Bosni in Hercegovini, v entiteti, ki se imenuje Republika Srbska. Takšna zavest vodi k dezintegraciji BiH in onemogoča sodelovanje med etničnimi skupinami oz. obema entitetama.

Zaradi omenjenega kršenja človekovih pravic in pravic manjšin na etničnih območjih³⁹ kot tudi slabega gospodarstva in slabega socialnega sistema ter diskriminatornega izobraževalnega sistema, se tudi begunci in razseljene osebe težko vračajo v svoje domove. Po uradnih podatkih, se je v BiH vrnilo več kot milijon beguncev in razseljenih oseb (v svoje domove) izmed vseh dva milijona dvesto tisoč razseljenih in pregnanih. Vendar nihče ne ve koliko izmed takih je naredilo osebne dokumente in tako vrnilo svoje imetje, ga prodalo in se potem vrnilo na naslove v begunstvu. Poleg takšnih »povratnikov«, BiH zapuščajo tudi mladi, saj ne želijo živeti v takšnih razmerah v katerih njihove diplome in znanje nimajo nobene vrednosti.⁴⁰

³⁸ »10 godina Daytona: Posljedice 1.« Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/46fd4c6c-718c-456f-af58-80bc1931a0c9.html>.

³⁹ Ustavne določbe o obveznem zaposlovanju po nacionalni sestavi iz leta 1991 v javni upravi, policiji, javnih podjetjih in drugod, se izvajajo zelo nedosledno ali zelo redko. Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/939c8c55-3aea-4476-90f3-27df7e613f54.html>.

⁴⁰ » Povratak kao preduslov opstanka BiH«. Vir podatkov:

<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/16/09db82ec-a744-49c9-9505-18bbb0e39428.html>.

Povratak beguncev in razseljenih v svoje domove, bi odpravil etnično čista območja, ki so rezultat vojne in bi zabrisal »meje« med etničnimi skupinami, tako bi sčasoma etnične skupine začele sodelovati med seboj in bi iz parcialnih nacionalnih interesov nastajali skupni, državni interesi za dobro vseh državljanov BiH. K temu cilju bi pripomogle tudi ustavne reforme, ki bi centralnim organom BiH dodelile več pristojnosti. Država bi postala bolj funkcionalna in privlačna za mlade, ki jo sedaj zapuščajo.

Vprašanje aretacije vojnih zločincev je velika ovira na poti do vzpostavitve ponovnega zaupanja in zadovoljitve pravičnosti. Glavna tožilka Haaškega sodišča, Carla del Ponte meni, da so izkušnje pri delu sodišča z bosanskimi predstavniki na različnih nivojih pokazale slabe rezultate, saj v BiH ni nobene strukture oblasti, ki bi bila blizu aretaciji Karadžića in Mladića.⁴¹ Po podpisu daytonskega sporazuma, bi Karadžića lahko prijeli vojaki mednarodnih sil, vendar so se izgovarjali, da je preveč tvegano ter da to ni del misije IFOR-ja. Po pričevanju Richarda Hoolbrooke-a, so se izjasnili, da ga bodo aretirali le, če jim bo predsednik (ZDA) to izrecno ukazal, vendar bi v primeru, če bi kaj šlo narobe, krivda padla na civiliste in samega predsednika, kar je bilo posebno breme za predsednika, sploh zato ker je bilo volilno leto in ni čudno, da ni prišlo do akcij za aretacijo (Hoolbrooke, 1998, 351). Mednarodna skupnost torej takrat ni imela politične volje, da bi prijela najbolj iskana vojna zločinca s področja BiH, danes pa bosanskohercegovaška lokalna policija, nima niti volje niti sredstev za takšno akcijo. Zadnjih nekaj let so pritiski mednarodne skupnosti na Hrvaško, Srbijo in Črno Goro in Hrvaško nekoliko povečani, zaradi iskanja in aretacije tudi drugih vojnih zločincev s tega področja, rezultat tega pa je boljše sodelovanje držav s haaškim sodiščem.⁴² Hrvaška je zaradi pogoja za vstop v EU, izročila iskanega hrvaškega generala, Anteja Gotovino.

Med vojne zločince sodi tudi nekdanji predsednik ZRJ in podpisnik daytonskega sporazuma, Slobodan Milošević. Haaško tožilstvo je objavilo obtožnico proti njemu za zločine proti človeštvu na Kosovu maja 1999, junija 2001 je bil aretiran in predan Haagu, oktobra istega leta je bil obtožen tudi za zločine proti človeštvu na Hrvaškem

⁴¹ »10 godina Daytona: Posljedice II«. Vir podatkov: ibid.

⁴² Condoleezza Rice, državna sekretarka ZDA, je sporočila, da je prijetje vojnih zločincev pogoj za vstop balkanskih držav v NATO. Vir podatkov: <http://www.pbsbih.ba/vijesti/2005/novembar/23/v01.html>.

ter decembra za genocid v Bosni in Hercegovini.⁴³ Leta 1993 je Bosna in Hercegovina tožila ZRJ (danes Srbija in Črna Gora) za agresijo in genocid na Mednarodnem pravnem sodišču v Haagu.⁴⁴ V primeru Milošević, je definiran genocid samo v Srebrenici ne pa celoten konflikt med državama kot ga BiH definira v tožbi. Zastopnik Stojković je pri obrambi postavil vprašanje individualne odgovornosti oz. odgovornosti same države pri določanju krivca ter kaj od tega je bolj primerno. Zaradi Miloševićeve nenadne smrti, 11.03.2006, bo po mnenju profesorja na univerzi Clark v ZDA, Erica Gordy-a, odgovornost države vprašanje številka ena, saj zaradi Miloševićeve smrti ne bo prišlo do obsodbe in bo zato ostalo mnogo vprašanj nerešenih.⁴⁵

Slobodana Miloševića bi lahko smatrali za glavnega akterja pri jugoslovanskem razpadu in vojni v BiH, po podpisu daytonskega sporazuma, mu je priznana vloga mirovnika, kar je velika napaka mednarodne skupnosti. Zaradi smrti ne bo obsojen, in tako ne bo zadoščeno pravici, vendar ta smrt lahko pomeni začetek novega obdobja, ki bi prineslo reforme v BiH.

4.1. Pogajanja o ustavnih spremembah

12. 11. 2005 so se v Bruxelles-u začela pogajanja osmih bosanskohercegovskih strank⁴⁶ o spremembah daytonske ustave, ki je ovira za stabilizacijo države in njeno evroatlantsko integracijo. Med strankami se pojavljajo različni predlogi, kot je npr. predlog člana Predsedstva in SDA, Tihića⁴⁷, ki smatra sedanje ustavne določbe vsiljene in meni, da bi morali reorganizirati BiH,

⁴³ »Umro Slobodan Milošević.« Vir podatkov: <http://www.danas.org/article/2006/03/11/3b760261-a5f2-4b22-a66f-769df3c02426.html>.

⁴⁴ Gre za prvi primer v zgodovini najvišjega sodišča UN, ki je ustanovljeno leta 1946, da je ena država obtožena genocida. Glavna razprava se je začela 27. 02. 2006.

⁴⁵ » Umro Slobodan Milošević.« Vir podatkov: Ibid.

⁴⁶ Stranke, ki so se udeležile pogajanj so: Stranka demokratske akcije (SDA), Hrvaška demokratska skupnost (HDZ), Srbska demokratska stranka (SDS), Socialdemokratska partija (SDP), Zveza neodvisnih socialdemokratov (SNSD), Partija demokratskega progressa (PDP), Hrvaška narodna skupnost (HNZ) in Stranka za BiH.

⁴⁷ »10 godina Dayton: Inicijative za ustavne promjene 1.« Vir podatkov: <http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/72f0c0af-52e8-4e27-8f5a-82a4c9888b46.html>.

jo decentralizirati in ustvariti vsaj tri province v kateri ne bi imela nobena etnična skupina absolutno večino in ne bi imele etničnega predznaka. S tem predlogom bi se ukinili obe entiteti, zaradi česar mu nasprotujejo vse stranke iz Republike Srbske, te želijo ohraniti sedanjo etnično decentralizacijo pri tem pa ne nasprotujejo formiranju tretje entitete hrvaškega naroda.

Sporna je tudi ideja o enem šefu države namesto sedanjih treh, s tem bi se porušil tronacionalni koncept oblasti in zato mu nasprotujejo srbski in hrvaški predstavniki. Po mnenju sedanjega člana Predsedstva BiH, Iva Mira Jovića, je to edina veja oblasti, kjer Hrvati participirajo enakopravno.⁴⁸ Predsednik SDP, Zlatko Lagumdžija pa meni, da način izvolitve nacionalno razdeljenega Predsedstva pomeni institucionalno ignoriranje elementarnih ljudskih pravic in državljskih svoboščin, saj je pravica do volitev vedno odzeta polovici državljanov samo zato ker ne pripadajo določenemu narodu. Poleg tega pa predlaga enega predsednik z manjšimi pristojnostmi, ki bi ga izbral parlament in močno vlado, etnično trojstvo pa bi se doseglo, tako da bi bili predsednik BiH, predsednik vlade in predsednik parlamenta izmed različnih narodov.⁴⁹ Mladen Ivanić, predsednik stranke PDP, pa meni, da bi se moralo število poslancev v parlamentu podvojiti, ker parlament kot takšen ne more več funkcionirati, v nekaterih delih ustave natančneje definirati pravice nacionalnih manjšin in na splošno človekovih pravic ter odpraviti nacionalno razdelitev volivcev pri volitvah za člane Predsedstva.⁵⁰

Glede na omenjene predloge, je samo predlog g. Tihica revolucionaren in predpostavlja ukinitve entitet ter nacionalne delitve prebivalstva, poudarek pa bi bil na državljanih BiH in ne na etničnih skupinah. Temu predlogu nasprotujejo Srbi in Hrvati, saj bi Srbi s tem izgubili Republiko Srbsko, hkrati pa se oboji bojijo dominacije Bošnjakov saj so še vedno najštevilčnejši narod v BiH. Po tej logiki je bolj verjetno, da bodo tudi Hrvati želeli svojo entiteto s katero se srbska stran strinja, kot pa da bodo pristali na omenjeni predlog. Ostali predlogi o volitvah članov Predsedstva, povečanju števila poslancev, definiranju človekovih pravic in pravic manjšin pa ne vplivajo na državno ureditev, torej bi nacionalna entitetska delitev ostala nespremenjena s tem pa

⁴⁸ »10 godina Dayton: Inicijative za ustavne promjene 1.« Vir podatkov: Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

se ne bi rešil glavni problem nefunkcionalnosti BiH, etnična delitev, ki jo je ustvaril Daytonski sporazum.

Splošna ocena tujih pravnih in političnih ekspertov je, da je nemogoče funkcioniranje BiH kot suverene in pravne države v okvirju ustave iz Daytonskega mirovnega sporazuma. Profesor Werner Varga, ekspert na dunajskem Inštitutu za srednjo Evropo in Podonavje meni, da je Daytonski sporazum problem za BiH, saj EU in NATO, potrebujeta močno državo, daytonska ustava pa kreira rasistično državo, zato bi mednarodna skupnost morala to ustavo spremeniti in privedi mandat visokega predstavnika v partnerski odnos z državljani BiH in njeno oblastjo.⁵¹ Christian Schwarz-Schiling, bodoči visoki predstavnik v BiH meni, da so človekove pravice v BiH odvisne od tega kateri etnični skupini posameznik ali državljan pripada, zato bi se moral ta proces ustaviti in zamenjati z normalnim državljanstvom, normalno državo ter pravicami državljanov ter postopoma zmanjšati vloga visokega predstavnika tako, da se glavne odgovornosti prenesejo na bosanskohercegovske politike.⁵² Komisar Evropske unije za širitev, Olli Rehn, meni, da je ustavna struktura BiH z drago, večslojno birokracijo, predvsem preveč zakomplicirana in nemogoče jo je obdržati kot tako.⁵³ Nekdanji visoki predstavnik v BiH, Wolfgang Petritsch pa misli, da ima Predsedstvo BiH prevelike pristojnosti in da bi se morala vzpostaviti dva nivoja oblasti ter da bi morala vlada postati bolj učinkovita in sposobna za pogajanja z EU.⁵⁴

Iz zgoraj omenjenih mnenj je razvidno, da Bosna in Hercegovina kot taka ne more postati članica EU ali NATO-a ter da potrebuje spremembe daytonske ustave zaradi katere je nefunkcionalna in šibka, hkrati pa so ta mnenja podobna tistim iz strank, ki se bodo pogajale, kar je zelo koristno za BiH, ker se končno govori o glavnih problemih in jih je s politično voljo ter strankarskim konsenzom možno omiliti ali celo odpraviti.

⁵¹ »10 godina Daytona: Inicijative za ustavne promjene II.« Vir podatkov: <http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/700a638d-438b-4d6a-b3d9-86463f7d250a.html>.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

18. marca 2006 so voditelji sedmih strank⁵⁵ finalizirale pogajanja o ustavnih spremembah v rezidenci ameriškega ambasadorja v Sarajevu. Stranke so sprejele naslednje spremembe: pri izboru Predsedstva BiH, so lahko vsi neposredno izbrani predstavniki v Parlamentu tudi kandidati za predsednika in dva podpredsednika pri tem pa ima 20% zastopnikov Doma ljudstva in 10% zastopnikov Predstavniškega doma pravico kandidirati po enega člana; predsednik in njegova namestnika bodo izbrani z večino glasov klubov Doma ljudstva Parlamenta BiH; v skladu s tem dogovorom bo moralo imeti Predsedstvo BiH po najmanj enega člana iz obeh entitet oz. po enega iz vseh treh konstitutivnih narodov, ki bodo rotirali vsakih 16 mesecev. Paket ustavnih sprememb zajema tudi spremembo strukture in pooblastil Predsedstva BiH s katerim bo ta imel le simbolično vlogo, kot tudi okrepitev institucij državne vlade oz. Sveta ministrov BiH, ki bo dobil še nekaj ministrstev, poleg tega pa bodo zmanjšali število vprašanj katera lahko blokira Dom ljudstva, zato da postaneta vlada in parlament funkcionalnejša. Zaradi formiranja bolj funkcionalnega parlamenta, kot temu pravijo stranke podpisnice, se bo zmanjšala moč, Doma ljudstva, katerega sestavlja enako število članov konstitutivnih narodov in so imeli do sedaj pravico do veta, pri zadevah za katere so menili, da ogrožajo njihov nacionalni interes. Uvedli naj bi tudi entitetsko glasovanje, kar pomeni, da bi se v parlamentu nekaj izglasovalo le z večino glasov članov iz Republike Srbske in z večino glasov članov iz Federacije BiH in ne z večino v parlamentu kot je to urejeno v drugih sodobnih državah. Ustavne spremembe bi prispevale tudi k napredku pri zaščiti človekovih pravic.

Te ustavne spremembe krepijo centralno oblast BiH in bi morale biti ratificirane v državnem parlamentu do konca marca 2006, zato da bi bile uporabne na oktobrskih volitvah, če ne, ne bodo stopile v veljavo do leta 2010. Pomanjkljivost teh sprememb je v tem, da so premalo revolucionarne, saj so zdaj imeli zgodovinsko priložnost za ukinitvev entitet in popolno reformo za bolj funkcionalno in pravično državo ter odpravo etničnih delitev, koliko pa bodo koristne kot take, bo pokazal čas. Glede na to, da so se stranke o spremembah dogovarjale, tajno, za zaprtimi vrati in niso organizirale javnih debat in razprav, so ljudje premalo obveščeni o tem kakšne naj bi spremembe bile, zakaj so potrebne in kakšne koristi bodo od njih imeli. To se najbolj kaže pri javnomnenjski

⁵⁵ Pogajalske stranke, SDA, HDZ, SDS, SDP, SNSD, PDP, HNZ, je zapustila Stranka za BiH, ki je trdila, da predvidene ustavne spremembe krepijo entitete in ne državo.

raziskavi o ustavnih spremembah, kjer več kot polovica anketirancev ne podpira sprememb, ki so jih stranke podpisale (59,80%), le 29,30% je takih, ki so ZA, ostali pa so neopredeljeni. Pri vprašanjih ali podpirajo članstvo BiH v EU in NATO, je več kot polovica anketirancev bila ZA (EU 63,40%, NATO 52,10%), ostali pa so bili proti (EU 24,30%, NATO 32,30%) oz. neopredeljeni.⁵⁶ Zaradi takšnih javnomnenjskih rezultatov, je očitno, da javnost ne ve, da so ustavne reforme v BiH potrebne za integriranje BiH v EU in NATO kot tudi za politični in ekonomski napredek BiH ter njeno funkcionalnost in primerljivost s članicami EU. Dom ljudstva je ščitil nacionalne interese treh konstitutivnih narodov, saj so v njem bili zastopani vsi v enakem številu, glede na to, da bo njegova moč zmanjšana, bo tudi kateri od narodov prikrajšan, predvsem Hrvati, katerih je najmanj in jih lahko v parlamentu preglasujejo, saj je potrebna večina iz obeh entitet in glede na to, da so v Federaciji oz. celotni BiH Bošnjaki najštevilnejši, se lahko ta večina oblikuje brez hrvaškega strinjanja.

Glede na to bi lahko ocenili, da te ustavne spremembe krepijo Republiko Srbsko in Bošnjake iz Federacije na škodo Hrvatov. Takšne ustavne spremembe pa bi verjetno poslabšale že tako slabe politične razmere v BiH. Lahko bi zaključili, da so ustavne spremembe nepogrešljive in nujno potrebne, vendar takšne, ki bodo izboljšale položaj BiH, njenih državljanov ter njeno funkcionalnost in ne takšne, ki bodo še bolj poglobile etnično delitev, diskriminacijo, marginalizacijo, nesodelovanje.

⁵⁶ »Ustavne promjene bez podrške građana«. Vir podatkov:
<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=Ba&Kat=09&ID=249>.

5. SKLEP TER POTRDITEV OZIROMA ZAVRNITEV ZASTAVLJENE HIPOTEZE

1. Konec 80-ih je tudi SFRJ zajel val demokratizacije; srbska stran, predvsem pa Slobodan Milošević, je v tem videl priložnost za zedinjenje vseh Srbov na območju SFRJ, zato lahko poimenujemo napad na Republiko Slovenijo, R. Hrvaško ter R. BiH tudi velikosrbski imperializem.

2. Zaradi sodelovanja med hrvaško oblastjo in bosanskimi Hrvati, je šlo v BiH tudi za velikohrvaški imperializem.

3. V BiH je šlo tudi za versko vojno, saj je vera sestavni del nacionalne identitete Srbov (pravoslavni verniki), Hrvatov (kristjani), Bošnjakov (muslimani).

4. Noben izmed predlaganih načrtov za mir v BiH ni bil primeren za dolgoročno stabilnost in funkcioniranje države, saj so vsi temeljili na nacionalni delitvi BiH, sem sodi tudi Daytonski mirovni sporazum (v nadaljevanju DMS). Najslabša rešitev bi bil Owen-Stoltenbergov načrt, ki je predvidel BiH kot unijo treh republik, ki bi bile povezane v konfederacijo, saj bi ogrožal obstoj BiH. Takšna rešitev daje možnost posamezni republiki, da se odcepi in pridruži R. Hrvaški ali Srbiji in Črni Gori.

5. V BiH ni šlo za državljansko vojno, saj so DMS podpisali: Alija Izetbegović (predsednik BiH), Slobodan Milošević (predsednik ZRJ) in Franjo Tuđman (predsednik Hrvaške), to dejstvo dokazuje tudi velikosrbski in velikohrvaški imperializem.

6. Prva pomanjkljivost DMS je ta, da je dva pobudnika vojne, S. Miloševića in F. Tuđmana, transformiral v mirovnika, kar je na nek način povečalo njuno priljubljenost med njunim ljudstvom, kakor tudi za svetovno javnost, hkrati pa je s tem mednarodna skupnost dala legitimnost njuni politiki do BiH. Boljša rešitev bi bila, če bi mednarodna skupnost oz. ustvarjalci DMS takrat sankcionirali Hrvaško in Srbijo zaradi agresije na BiH, ignorirali vlogo hrvaškega in srbskega predsednika, tako da ne bi imela nobene vloge pri podpisu DMS, katerega bi podpisali predstavniki bosanskih Srbov, bosanskih Hrvatov in Bošnjakov. Na takšen način bi povečali njihovo vlogo ter zmanjšali moč F. Tuđmana in S. Miloševića. To bi bil prvi korak k zmanjšanju vpliva

Srbije in Hrvaške v BiH pa tudi sodelovanje mednarodne skupnosti z bosanskimi pol. elitami bi bilo uspešnejše, ker bi se bos. Srbi in bos. Hrvati zavedali, da nimajo opore v Hrvaški in Srbiji.

7. Druga pomanjkljivost DMS je razdelitev BiH na dve entiteti, in sicer na Republiko Srbsko (49 % ozemlja) in Federacijo BiH (51 % ozemlja). Takšna razdelitev nagrajuje Srbe, saj so z njo dobili več ozemlja kot jim pripada glede na število srbskega prebivalstva (popis iz leta 1991). Poleg tega pa legitimira etnično čiščenje, ki so ga izvajali Srbi, saj je Republika Srbska skoraj v celoti etnično čista. Takšna delitev je rezultat vojne in nima nikakršne zgodovinske podlage, tako ne moremo pričakovati stabilnosti na tem območju na dolgi rok.

8. Tretja pomanjkljivost DMS je ta, da je dovolil obstoj treh vojsk v BiH (srbska v RS ter hrvaška in bošnjaška v Federaciji BiH). To je poglobljalo etnično delitev in je tudi dober instrument za zastraševanje povratnikov na svoje domove, kjer so bili v etnični manjšini. Dobra lastnost sporazuma je ta, da je z Aneksom 1-a prepovedal prestop in zadrževanje na entitetskih mejah ter določba, da morajo BiH zapustiti vse oborožene sile, ki niso lokalnega izvora, kar se je nanašalo na prostovoljce iz ZRJ, Hrvaške, kot tudi na muslimanske mudžahedine. Tako so omejili vpliv sosednjih držav kot tudi muslimanskih.

9. Četrta pomanjkljivost DMS je določba iz Aneksa 3, ki določa, da lahko državljani BiH glasujejo tudi v občinah, kjer niso bili na seznamu leta 1991; to so izkoriščali tako, da so ustvarili večino tam kjer to niso bili pred vojno, npr. Srbi na območju RS (pred vojno Bošnjaki). Tudi z obrazci P-1 (glasovanje po pošti) in P-2 (glasovanje v občini v katero so se po lastnih podatkih nameravali preseliti) se je dalo manipulirati v škodo etničnih manjšin. Beguncem in razseljenim ni bilo zagotovljeno varno glasovanje oz. dostop do mest odkoder so bili pregnani, zato so bile kratene njihove pravice, DMS pa ne določa nobenih sankcij za takšno ravnanje.

10. Peta pomanjkljivost DMS je državljanstvo entitet. Tako sta entiteti dobili še eno od značilnosti držav (poleg svojih vojsk), kar lahko ogrozi državno celovitost. Glede na to, da je Republika Srbska le entiteta znotraj BiH in ne država oz. republika, takšen naziv le zavaja ljudi in omogoča manipulacije, zaradi katerih se Srbi s tega

območja »izolirajo« od BiH, češ da imajo svojo »državo« in se lahko odcepijo ter priključijo SCG. Takšen odnos do BiH povzroča številne druge probleme, kot so povratek ne-srbov v RS, varovanje njihovih pravic, sodelovanje na številnih področjih med RS in FBiH je oteženo. Zato naziv Republika Srbska ni primeren in ga ustvarjalci DMS ne bi smeli dovoliti.

11. Šesta pomanjkljivost DMS je ta, da ne določa nobenih sankcij, v primeru, da se ustavi Republike Srbske in Federacije BiH takoj ne uskladita z Ustavo BiH (ki je sestavni del DMS), tako je trajalo več kot 10 let, da sta se postopoma začeli usklajevati, vendar še vedno nista v celoti usklajeni, zaradi česar se določbe Daytonskega mir. sporazuma sploh ne morejo izvajati v celoti, tu bi lahko spet izpostavili kratenje pravic in svoboščin tistih, ki se nahajajo na etničnem območju kjer so v manjšini.

12. Med pomanjkljivosti/prednosti Ustave BiH, ki je zajeta v Aneksu 4 sodijo naslednje določbe:

- pristojnosti institucij BiH in institucij entitet: institucije BiH nimajo obrambne pristojnosti (torej centralne vojske in policije) in polnijo proračun s sredstvi iz entitet, torej so odvisne od entitet. Tako je centralna oblast BiH oslabljena. Še bolj problematično je dejstvo, da lahko entiteti vzpostavljata paralelne odnose s sosednjimi državami, sicer v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH, vendar še vedno obstaja grožnja z odcepitvijo, saj niso nikjer določene sankcije, če ti odnosi ne bodo v skladu z zahtevanim. To pristojnost bi morala imeti izključno država BiH, tako bi se njen položaj okrepil.

- po členu IV Aneksa 4 naj bi člane Doma ljudstva izbirali posredno, in sicer hrvaške in bošnjaške delegate izbirajo samo Hrvati in Bošnjaki iz Doma ljudstva Federacije, kar odvzema pravico Srbov iz Federacije, da kandidirajo ali volijo za to funkcijo, v Republiki Srbski pa je odvzeta pravica Hrvatom in Bošnjakom, da volijo ali kandidirajo za srbske delegate Doma ljudstva, saj te izbire Ljudska skupščina RS. Tako so kratene pravice volivcev, ki jih imajo ne glede na etnično pripadnost. Poleg tega pa je zakonodajni proces zaradi zaščitnih mehanizmov vitalnih interesov Hrvatov, Srbov in Bošnjakov, predolgotrajen in zakompliciran ter daje prednost tem trem etničnim skupinam pred ostalimi državljani.

- sestava predsedstva daje prednost etničnim skupinam pred državljani tako kot je ugotovljeno pri sestavi Parlamentarne skupščine in zanemarja druge narode, ki živijo v Bosni in Hercegovini.

- kot je znano koalicijske vlade delujejo na podlagi kompromisov, enotnega vladnega programa in odstopanj od nekaterih točk iz strankarskega programa prav zaradi kompromisov, da bi se omogočilo delovanje vlade. V bosanskem primeru pa je takšna praksa »popačena«, zaradi nacionalnih strank, ki v »koalicijski« vladi ne želijo odstopati od svojih nacionalnih interesov, tako oblikujejo partnerski odnos brez enotnega programa z namenom, da se v BiH onemogoči tudi minimalno funkcioniranje oblasti. Še ena pomanjkljivost daytonske etnične delitve BiH.

- Ustavno sodišče je varnostni mehanizem za ohranitev suverenosti in teritorialne celovitosti BiH, saj lahko prepreči secesijske želje entitet, predvsem Republike Srbske in označi takšne paralelne odnose kot neustavne. Glede na to, da ustavi Federacije BiH in Republike Srbske nista popolnoma usklajeni z ustavo Bosne in Hercegovine, kljub temu, da lahko Ustavno sodišče BiH odloča o tem, bi lahko sklepali, da ni bilo zahteve po ocenitvi usklajenosti s to ustavo s strani pristojnih predlagateljev, zato bi bilo potrebno to pristojnost razširiti na državljane BiH.

- Centralna banka je centralna institucija Bosne in Hercegovine s tem pa tudi integracijski element, saj je edina, ki lahko izdaja denar in vodi monetarno politiko, torej entiteti tukaj nimata pristojnost, to dejstvo bi lahko označili kot pozitivno lastnost DMS.

- z določilom člena IX, so ustvarjalci sporazuma preprečili, da na oblast v BiH pridejo, ljudje kot sta Radovan Karadžić, Ratko Mladić, in ostali, ki so zagrešili zločine proti človeštvu in je Haško sodišče izdalo tiralico za njimi. Vendar je moč oz. zaupanje v ta mirovni sporazum in sodišče v Haagu omajano, zaradi dejstva, da glavna osumljenca za etnično čiščenje v Srebrenici nista prijeta, kljub temu, da je letos minilo deset let odkar je sporazum podpisan. Člen X je zelo pomemben saj se mirovni sporazum kot mednarodno pravni akt ne more spremenit, dovoljuje pa spremembo Ustave BiH.

13. Z Aneksom 5 naj bi se Federacija BiH in Republika Srbska obvezali, da bosta spore entitet reševali z arbitražo, katere odločitve bodo obvezujoče. To določilo bi lahko ocenili kot pozitivno, saj naj bi z njim preprečili ponoven izbruh vojne med entitetama, v primeru, da bi prišlo do sporov in se nikakor ne bi mogli dogovoriti.

14. Aneks 6 naj bi zagotavljal temeljne človekove pravice in svoboščine s pomočjo Komisije za človekove pravice, vendar se zaradi neuskklajenosti ustav entitet z Ustavo BiH, ta aneks ne more v celoti izpolnjevati, ena od posledic pa je nezaupanje v takšno »zaščito«, zaradi česar se tudi begunci in razseljene osebe težko vračajo domov.

15. Z Aneksom 7 je zelo dobro določeno, kakšne pravice in svoboščine imajo begunci in razseljene osebe ter kako naj bi se jim omogočil lažji povratek na njihove domove oz. ustrezno nadomestilo. Ta del je med pomembnejšimi, saj se z njim lahko izničijo dosežki agresorja, zadosti pravici pa tudi zato, da se ohrani teritorialno celovita BiH, saj bi se v nasprotnem, ozemlja, ki so etnično čista, lažje odcepila od BiH.

16. Z Aneksoma 8 in 9 naj bi se ponovno vzpostavila integracija na kulturnem in gospodarskem področju, zato bi ju lahko ocenili kot pozitivna.

17. Zaradi funkcij in pristojnosti, ki jih ima Visoki predstavnik v BiH, bi lahko sklepali, da je Bosna in Hercegovina pod mednarodnim protektoratom, saj ta lahko sprejema zakonodajo, jo izvaja, interpretira DMS in skrbi za njegovo implementacijo (Aneks 10). Tu so pomembne tudi med. operativne policijske sile, ki jim poveljuje, saj so zadolžene za nadzor na celotnem ozemlju BiH, preprečitev medentitetskih korupcij, kršenja človekovih pravic in zakonov, za prijetje obtožencev haaškega sodišča, kakor tudi za nadzor entitetskih policij (Aneks 11). Ta del bi lahko ocenili negativno, saj BiH ni zmožna funkcionirati brez mednarodne pomoči

18. K naštetim negativnim ocenam bi lahko prišteli tudi negativne posledice, ki so nastale zaradi omenjenih določil:

- BiH ima ogromen uradniški aparat s 13 parlamenti, 13 vladami in približno 180 ministrstvi in ministri, ki je zaradi svoje velikosti postal neučinkovit, paraliziran in potraten, saj porabi dve tretjini proračuna BiH;

- ker so od podpisa sporazuma ves čas (s krajšo izjemo) zmagovale nacionalne stranke, so nastajala partnerstva strank, posledično pa je prihajalo do blokade odločitev, zato je večino pomembnih odločitev vsilil Visoki predstavnik;

- zaradi etnične delitve, prihaja do številnih kršitev človekovih pravic ter diskriminacij, tudi podjetja so razdeljena kot tudi druga infrastruktura, kar negativno vpliva na gospodarstvo, zaradi česar so ljudje brezposelni, revni in nimajo osnovnih pogojev za normalno življenje;

- zaradi oslabljenega gospodarstva je tudi socialni sistem slabo urejen, sistem pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja je zastarel, socialnih programov ni, fondi so polprazni;

- ker entiteti določata učni načrt, se v BiH otroci učijo po srbskem (v Republiki Srbski), hrvaškem in bošnjaškem (v Federaciji BiH) načrtu, tako prihaja do diskriminacije manjšinskih otrok, da ne govorimo o tem, da se v RS sploh ne učijo, da živijo v BiH ter da je RS le sestavni del BiH. Posledično prihaja do novih sovraštev, konfliktov in nesodelovanja;

- zaradi zgoraj naštetih razlogov se tudi begunci in razseljeni težko odločajo za povratek, mladi pa zapuščajo BiH, ker v njej ne vidijo svetle prihodnosti;

- vprašanje aretacije vojnih zločincev je velika ovira na poti do vzpostavitve ponovnega zaupanja in zadovoljitve pravičnosti, saj tisti ki so zagrešili najhujše zločine, še vedno niso aretirani, zdi se kot, da je agresor bolj nagrajen kot kaznovan. Med te zločince štejemo tudi Slobodana Miloševića, kateremu so že sodili na haaškemu sodišču, vendar zaradi njegove nenadne smrti ni prišlo do obsodbe, zato je ostalo veliko vprašanj ne rešenih, med drugim tudi tožba BiH proti ZRJ, za agresijo (sedanji SCG);

Glede na opravljene analize ter sklepe v diplomski nalogi, lahko potrdimo zastavljeno hipotezo, da obstoječa daytonska ustava onemogoča funkcioniranje države BiH in se zato poraja potreba po novi ustavi, ki bi omogočila primerljivost BiH članicam EU in hkrati zadovoljila zahtevo vseh državljanov BiH po učinkoviti državi, enakopravnih državljanov ne glede na etnično, versko ali kakršnokoli drugo pripadnost. Tukaj bi lahko dodali, da se s to ugotovitvijo strinjajo tako tuji eksperti kot tudi sedem bosanskohercegovskih strank, ki so začele s pogajanjem o ustavnih spremembah 12.11. 2005 in jih podpisale 18. 03. 2006, te spremembe pa bi morale biti sprejete v državnem parlamentu do konca marca 2006, zato da bi bile uporabne na oktobrskih volitvah, če

ne, ne bodo stopile v veljavo do leta 2010. V primeru, da te spremembe ne dosežejo odobritve v parlamentu, lahko sklepamo, da so nacionalne stranke izgubile podporo.

6. LITERATURA

Bećirović, Zijad (ur.). (2004). *IFIMES 2003*. Ljubljana: International Institute for Middle East and Balkan Studies.

Bildt, Carl (1999). *Zadatak mir*. Beograd: Radio B 92.

Corti, Andreas (1996). *Bosna – Erzegovina, le carte avvelenate*. V: Limes, Rivista Italiana di geopolitica 1996, št. 1.

Dolar, Mihaela (1997). *BiH – (ne)zmožnost reševanja nacionalnega vprašanja na moderen način: analiza dogajanj v letih 1990-1996*. Ljubljana: Diplomsko naloga.

Drnovšek, Janez (1996). *Moja resnica: Jugoslavija 1989 – Slovenija 1991*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Holbrooke, Richard (1998). *Put u Dayton: od Sarajeva do Daytonu i posel*. Beograd: Dan Graf.

Ibrahimagić, Omer (2000). *Bosna i Bošnjaci poslije Daytonu*. Sarajevo: Kult – B: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca.

Ibrahimagić, Omer (2001). *Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka*. Sarajevo: Magistrat.

Kos, Gregor in Valentina Flander (1998). *Konsociativna demokracija v primeru Bosne in Hercegovine*. Ljubljana: Diplomsko delo.

Kržišnik-Bukić, Vera (1996). *Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Malić, Mirjana (ur.).(2000). *Dejtonski mirovni sporazum : četiri godine iskustva : stavovi demokratske alternative BiH : okrugli sto, Sarajevo, 18. marta/ožuljka 2000. godine*. Sarajevo: hCa Sarajevo.

Petrič, Ernest (1984). *Pravica do samoodločbe*. Maribor: Obzorja.

Pirjevec, Jože (2003). *Jugoslovanske vojne 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Pokorn, Mojca (1996). *Vloga in pomen Daytonskega sporazuma pri reševanju krize v BiH*. Ljubljana: Diplomaska naloga.

Sokolović, Džemal (1993). *Dvanajst ur demokracije: ljudstvo in država – primer Bosne in Hercegovine*. V: *Teorija in praksa*, let. 30, št. 1/2 (januar – februar 1993), str. 120-129.

ELEKTRONSKI VIRI:

Agović, Mehmed (21. 11. 2005). *10 godina Daytona: Inicijative za ustavne promjene I*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/72f0c0af-52e8-4e27-8f5a-82a4c9888b46.html>.

Agović, Mehmed (21. 11. 2005). *10 godina Daytona: Inicijative za ustavne promjene II*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/700a638d-438b-4d6a-b3d9-86463f7d250a.html>.

Agović, Mehmed (21. 11. 2005). *10 godina Daytona: Posljedice I*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/46fd4c6c-718c-456f-af58-80bc1931a0c9.html>.

Agović, Mehmed (21. 11. 2005). *10 godina Daytona: Posljedice II*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/articletext/2005/11/21/939c8c55-3aea-4476-90f3-27df7e613f54.html>.

Bebler, Anton (31. 01. 2006). *Ob desetletnici pariških in dajtonskih sporazumov*. IFIMES. Dostopno 10. 02. 2006 na Internetu:
<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=09&ID=241>.

Condoleezza Rice poručil, da je hapšenje ratnih zločince uvjet za prijem balkanskih zemalja u NATO (23. 11. 2005). Javni Radio – Televizijski servis Bosne i Hercegovine. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.pbsbih.ba/vijesti/2005/novembar/23/v01.html>.

Daytonski sporazuma pred desetimi leti končal vojno v BiH (19. 11. 2005). Dnevnik online. Dostopno 07. 12. 2005 na Internetu:
<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=152071>.

Hadžihasanović-Sindić, Gordana (16.10. 2005). *Povratak kao preduslov opstanka BiH*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/16/09db82ec-a744-49c9-9505-18bbb0e39428.html>.

Katana, Erduan (25. 10. 2005). *Ustavne promjene u martu?* Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25.10. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/25/25a6a635-487d-417d-bca5-c9ba9750d60c.html>.

Kovačević, Žana (19. 10. 2005). *Segregacija u školama provodi se sistematski*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/19/3d7d6763-ae7c-436c-a224-9e1ea58a1d62.html>.

Kusovac, S., Teodorović, M. in Jovičević, B. (09. 03. 2006). *Nove ocene poštivanja ljudskih prava*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 11. 03. 2006 na Internetu:
<http://www.danas.org/article/2006/03/09/cb47eedb-5684-4974-96bd-191eb76fd90a.html>.

Opći okvirni sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (podpisan in v veljavi od 14. 12. 1995). OSCE BiH. Dostopno 18.11. 2005 na Internetu:
<http://www.oscebih.org/overview/gfap/cro/home.asp>.

Pejanović, Mirko (27. 12. 2005). *Ideje za promjenu političkog ustrojstva Bosne i Hercegovine*. IFIMES. Dostopno 05. 01. 2006 na Internetu:
<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=Ba&Kat=09&ID=237>.

Sarić, Lejla (13.10. 2005). *Potreban rez u socialnom sistemu*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno 25. 11. 2005 na Internetu:
<http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/13/2a5a6c46-1e34-4966-af18-e7bf5dbb5b2d.html>.

Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (v veljavi od 07. 12. 1999). Dostopno 28.01. 2006 na Internetu:
<http://www.bdcentral.net/Members/skupstina/Zakoni/1.Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH/Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH-%20H/1.Statut%20Brcko%20distrikta%20BiH-Sl.glasnik%20Brcko%20DC%2Cbr.1-00.pdf>.

Umro Slobodan Milošević (11. 03. 2006). Radio Slobodna Evropa. Dostopno 12. 03. 2006 na Internetu: <http://www.danas.org/article/2006/03/11/3b760261-a5f2-4b22-a66f-769df3c02426.html>.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (v veljavi od 30. 03. 1994). Parlament Federacije Bosne i Hercegovine. Dostopno 15. 02. 2006 na Internetu:
http://www.parlamentfbih.gov.ba/hrv/parlament/o_parlamentu/ustavfbih.html.

Ustav Republike Srpske. Vlada Republike Srpske. Dostopno 15. 02. 2006 na Internetu:
<http://www.vladars.net/lt/zakoni/ustav.html>.

Ustavne promjene bez podrške građana (26. 03. 2006). IFIMES. Dostopno 28. 03. 2006
na Internetu: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=Ba&Kat=09&ID=249>.